

גמרא סדורה

מסכת שבת

פרק ה' - "בַּמָּה בְּהֵמָה יוֹצֵאָה"

מהדורה זו מוקדשת לילדי ונוער עתניאל הנפלאים
שנוסף ללימודיהם ועיסוקיהם באים כל לילה ללמוד את הדף היומי
"מפי עוללים ויונקים יסדת עוז למען צורריך להשבית אויב ומתנקם" (תהלים ח, א)

לימוד פרק זה מוקדש לעילוי נשמת

מרת צפורה מאיר (שנלר) ז"ל

בת הרב ד"ר יצחק ברויאר ז"ל, ונינתו של הרש"ר הירש ז"ל

אהבת התורה וישראל בערה בליבה,

וליבה וראשה היו פתוחים לכל נצרך

המהדורה המעניקה חווית הצלחה

ומאהיבה את הגמרא על לומדיה

יוצא לאור על ידי עמותת "וכל בניך לימודי ה"

כח ניסן תש"פ

בהצלחה - יגעת ומצאת - תאמיין!!!

להארות והערות

דניאל ברק ווינט

טל' - 0526071122

דוא"ל vinetdb81@gmail.com

עתניאל ד.ג. הר חברון 9040700

תודה רבה לכל הלומדים שהעירו הערות והארות,
בזכותם מהדורה זו טובה יותר.
ובייחוד לרב נתנאל אריאל שהגיה, העיר והאיר הארות רבות בכשרון רב,
את כל מסכת שבת, אני מודה לו ולכולם

©

כל הזכויות שמורות

על הניקוד, הפיסוק החלוקה לסוגיות, פסקאות, עיצוב ועימוד,
שמורות לעמותת "וכל בניין לימודיך" ולדניאל ברק ווינט.

מסכת שבת פרק ה' - "בְּמָה בְּהֵמָה יוֹצֵאָה"

1. נא, ב

רס"י

מתני'
במה בהמה יוצאה כו'. לפי שהאדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת ומידי דמינטרא ביה בהמה הוי תכשיט ואורחא ולא הוי משוי ומידי דלא מינטרא ביה הוי משוי:
אפסר. קבישטר"א {קבישטר"א: אפסר (חלק מהרתמה, שבו מושכים את הבהמה או את הסוס בצווארם)}:
נאקה. דרומי"ל {גמל חד-דבשתי}:
בחטם. מפרש בגמרא:
ולובדקים בפרומביא. מפרש בגמ':
בשיר. כמו אצעה סביב צוארו וטבעת קבוע בה ומכניסין בו רצועה או חבל ומושכין הבהמה:
וכל בעלי השיר. כגון כלבים ציידים וחיות קטנות שנותנין שיר לצוארם לנוי:
יוצאין ונמשכין. מפרש בגמ':
ומזין עליהם במקומן. כמו שהם בצואר הבהמה אם נטמאו:
וטובלן במקומן. מכניסין בהמה למים להטביל את השיר:

גמ'

מאי נאקה. ומאי חטם:
חיותי. שהיא קשה להשתמר מפני שבורחת:
בזממא דפרזלא. מוזי"ל {מוזי"ל: זמם, מחסום (לפי כלב או שאר בעלי-חיים)}
 בלע"ז נוקב את חוטמו ומכניסו בתוכו והוא כמין טבעת:
חמרא לובא. חמור הבא ממדינת לוב כמו הכושים והלובים דאסא בדברי הימים (ב טז):
בפגי דפרזלא. פריי {פריי"ם: רסן} כעין שלנו פגי כמו זה קנה חמור ובית פגי (בי"מ ד' ט).
קביצי"ל {קביצי"ל: רתמת-ראש} בית ראשה ולחייה:
צרו שדרו ליה שערי. צרו מעותיו ושלחו לו שעורים בצרור מעותיו ולא רצו לקנות לו חמור מפני שהוא רחוק מבבל מהלך חצי שנה כדאמר בהגוזל (בי"ק ד' קיב:) והשיאוהו עצה לקנות חמור במקומו ויאכילנו שעורים תמיד ונמצא חמורו טוב ומשובח:
ניגרי דחמרא שערי. פסיעותיו של חמור לפי שעורים שהוא אוכל:

משנה

במה בהמה יוצאה?

ובמה אינה יוצאה?

"יוצא": הגמל - באפסר,

ונאקה - בחטם,

ולובדקים - בפרומביא,

וסוס - בשיר.

וכל בעלי השיר - יוצאין בשיר,

ונמשכין בשיר.

ומזין עליהו,

וטובלן במקומן.

גמרא

מאי "נאקה בחטם"?

אמר רבה בר בר חנה:

נאקתא חיותי בזממא דפרזלא.

"ולובדקים בפרומביא"?

אמר רב הונא:

חמרא לובא בפגי דפרזלא.

לוי שדר זוזי לבי חוזאי למיזבן ליה חמרא לובא.

צרו שדרו ליה שערי,

למימר: דניגרי דחמרא - שערי.

2. נא, ב - נב, א

רש"י

מחליפין. שאילתם נאקה באפסר וגמל בחטם מהו משוי הוא ואסור:
 לאו למעוטי גמל בחטם. והכי קאמר ארבע בהמות הללו משתמרים באפסר ואסורות לצאת בחטם:
 לא למעוטי נאקה באפסר. דהואיל ולא מינטרא ביה משאוי הוא אבל נטירותא יתירתא כגון חטם לגמל לאו משאוי הוא:
 יוצאין באפסר. דלובדקי נמי מינטרא ביה: ה"ג כתנאי אין חיה יוצאה בסוגר:
 כתנאי. נטירותא יתירתא אי משוי הוא או לא:
 בסוגר. קולא"ר {קולר (מילה ארמית, הקיימת גם בצרפתית, ולכן חשבוה ללעז)} של חבל כדמתרגמינן ויתנהו בסוגר בקולרין (יחזקאל יט):
 בחיה גדולה. כגון דוב:
 קטנה. כגון נמייה וחולדה:
 חתול. לא בעי נטירותא אפילו כחיה קטנה שאינו תאב לברוח כל כך:
 במיתנא. חבל קטן:
 הלכה כחנניה. ונטירותא יתירתא לאו משאוי הוא:
 חלשא דעתיה דרבה בר רב הונא. שהיה גדול וכסבור שעשה מדעת:
 דאיתותב דעתיה. להודיעו שלא נתכוונתי:
 בפרומביא. מי הוי נטירותא יתירתא לגביה או לא:
 הלכה כחנניא. ולא איכפת לן אי הוי נטירותא יתירתא:

אמר רב יהודה אמר שמואל: מחליפין לפני רבי: של זו בזו - מהו?

נאקה באפסר - לא תיבעי לה, כיון דלא מינטרא ביה - משאוי הוא, כי תיבעי לה: גמל בחטם - מאי?

כיון דסגי ליה באפסר - משאוי הוא, או דילמא: נטירותא יתירתא - לא אמרינן משאוי הוא?

אמר לפניו רבי ישמעאל ברבי יוסי:

קד אמר אבא: ארבע בהמות יוצאות באפסר: הסוס, והפרד, והגמל, והחמור.

למעוטי מאי? לאו למעוטי גמל בחטם.

לא! למעוטי נאקה באפסר.

במתניתא תנא: "לובדקים, וגמל - יוצאין באפסר".

כתנאי. "אין חיה יוצאה בסוגר, חנניה אומר: יוצאה - בסוגר, ובכל דבר המשתמר".

במאי עסקינן? אילימא: בחיה גדולה - מי סגי לה סוגר? ואלא: בחיה קטנה - מי לא סגי לה סוגר? אלא לאו: חתול איכא בינייהו, תנא קמא סבר: כיון דסגי לה במיתנא בעלמא - משאוי הוא, וחנוניה סבר: כל נטירותא יתירתא - לא אמרינן משאוי הוא.

אמר רב הונא בר חייא אמר שמואל: הלכה כחנניה.

לוי בריה דרב הונא בר חייא ורבה בר רב הונא הוו קאזלי באורחא. קדמיה חמרא דלוי לחמרא דרבה בר רב הונא. חלש דעתיה דרבה בר רב הונא. אמר: אימא ליה מילתא כי היכי דאיתותב דעתיה. אמר ליה: חמור שעסקיו רעים כגון זה, מהו לצאת בפרומביא בשבת? אמר ליה: הכי אמר אבונך משמיה דשמואל: הלכה כחנניא.

נב, א

3. נב, א

רש"י

יוצאה באפסור. אם תחבו בחקיקת קרן אבל בקשירה בעלמא לא דילמא שלפא מרישה מתוך שראשה דק והיא מתנתקת לכאן ולכאן כשמושכין אותה ואתי לאתויי ארבע אמות ברשות הרבים: **תחב לה בזקנה.** שקשר שער זקנה כמין נקב ותחב האפסור לתוכו: **מנתחא.** מתנתקת וקופצת אנה ואנה לברוח מידו: **כאיב לה.** הזקן שנתלש השער ומכאיבה:

תנא דבי מנשיא:

"עז שחקה לה בין קרניה - יוצאה באפסור בשבת."

בעי רב יוסף:

תחב לה בזקנה - מהו?

כיון דאי מנתח לה פאיב לה - לא אתיא לנתוחה,

או דילמא:

זימנין דרפי ונפיל, ואתי לאתויי ארבע אמות ברשות הרבים?

תיקו.

4. נב, א

רס"י

תנן התם. בסוף פרקין ולא פרה ברצועה שבין קרניה: **לנוי.** שצובעה וקולעה לנוי בין קרניה כמין קליעה מקרן לקרן ואינו אוחזה בה: **לשמר.** שאוחזה בה: **אסור.** דפרה מינטרא בלא אחיזה אלא מוליכה לפניו וקסבר נטירותא יתירתא משוי הוא: **ולשמר מותר.** קסבר נטירותא יתירתא לאו משוי הוא: **ארבע בהמות.** וקס"ד דהכי קאמר באפסר יוצאוי ולא בחטם אלמא נטירותא יתירתא משוי הוא: **ומאי חזית.** דמסמית הא דשמואל מקמיה ההיא סמי ההיא מקמי הא: **דאיתמר.** בהדיא דשמואל הוא דשרי וההוא דמחליפין כדאוקימנא דלא למעוטינהו מחטם אלא למעוטי נאקה מאפסר דלא מינטרא ביה: **קשרה בעליה.** לפרה אדומה: **במוסרה.** אפסר: **במוליכה מעיר לעיר.** וסתם פרה פונה למקום מרבץ שלה וצריך לאוחזה כשמוליכה לעיר אחרת ולא נטירותא יתירתא הוא אלא אורחא היא: **שאני פרה.** אדומה: **דדמיה יקרים.** ובעי נטירותא יתירתא משנולדה:

תנן התם:

"ולא ברצועה שבין קרניה" (שבת נד:).

אמר ליה רבי ירמיה בר אבא:

פליגי בה רב ושמואל;

חד אמר: בין לנוי בין לשמר - אסור.

וחד אמר: לנוי - אסור,

ולשמר - מותר.

אמר רב יוסף:

תסתיים דשמואל הוא דאמר: "לנוי - אסור, לשמר - מותר".

דאמר רב הונא בר חייא אמר שמואל:

הלכה כחנניא.

אמר ליה אביי:

אדרבה, תסתיים דשמואל הוא דאמר: "בין לנוי בין לשמר - אסור".

דאמר רב יהודה אמר שמואל:

מחליפין לפני רבי: של זו בזו - מהו?

אמר לפניו רבי ישמעאל ברבי יוסי:

קד אמר אבא: ארבע בהמות יוצאות באפסר: הסוס,

הפרד,

והגמל,

והחמור.

לאו למעוטי גמל בחטם.

סמי הא מקמי הא.

ומאי חזית דמסמית הא מקמי הא?

סמי הא מקמי הא!

דאשכחן שמואל הוא דאמר: לנוי - אסור, לשמר - מותר.

דאתמר:

רב חייא בר אשי אמר רב:

בין לנוי בין לשמר - אסור.

ורב חייא בר אבין אמר שמואל:

לנוי - אסור, לשמר - מותר.

מיתבי:

"קשרה בעליה במוסרה - בשרה".

ואי סלקא דעתך: משאוי הוא,

"אשר לא עלה עליה עול"¹⁵⁰ (במדבר יט, ב) אמר רחמנא!

אמר אביי:

במוליכה מעיר לעיר.

רבא אמר:

שאני פרה דדמיה יקרין.

רבינא אמר:

במורדת.

¹⁵⁰ זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר דבר אל בני ישראל וקחו אליה פרה אדמה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה על

5. נב, א

רס"י

יוצאין כרוכין. הרצועה סביב צוארן ואעי"פ שאינו אוחזה לאו משוי הוא דלנוי נמי אורחיהו הוא נמשכין. שמושכה ברצועה הקבועה בטבעת השיר: **יוצאין נמשכים.** דנטירותא אורחא הוא: **ואין יוצאין כרוכים.** דלנוי לאו אורחא הוא: **כרוכין לימשך.** כרוכים בריוח שיכול להכניס ידו בין הכרד לצואר או יניח מעט מן החבל שאם באת לברוח ימהר ויאחזנה: **מולאות.** פרדות: **דאי ס"ד דרב דימי נמשכין לחוד קאמרו.** אבל כרוכין לא ולא אתא לאשמעין אלא דמולאות משתמרות באפסר ולא הוי משוי להו: **מדרב יהודה אמר שמואל נפקא.** דקס"ד דקיבלה רבי מיניה דרבי ישמעאל ברבי יוסי:

"הסוס בשיר.

כל בעלי השיר - יוצאים בשיר, ונמשכין בשיר."

מאי "יוצאין"?

ומאי "נמשכין"?

אמר רב הונא:

או - יוצאין כרוכין,

או - נמשכין.

ושמואל אמר:

יוצאין נמשכין,

ואין יוצאין כרוכין.

במתניתא תנא:

"יוצאין כרוכין לימשך."

אמר רב יוסף:

חזינא להו לעיגלי דבי רב הונא יוצאין באפסריהו כרוכין בשבת.

כי אתא רב דימי אמר רבי חנינא:

מולאות של בית רבי יוצאות באפסריהו בשבת.

איבעיא להו:

כרוכין או נמשכין?

תא שמע:

כי אתא רב שמואל בר יהודה אמר רבי חנינא:

מולאות של בית רבי יוצאות באפסריהו כרוכים בשבת.

אמרוהו רבנן קמיה דרב אסי:

הא דרב שמואל בר יהודה לא צריכא,

מדרב דימי נפקא.

דאי סלקא דעתך: דרב דימי "נמשכין" קאמר, מדרב יהודה אמר שמואל נפקא.

דאמר רב יהודה אמר שמואל:

מחליפין היו לפני רבי: של זו בזו - מהו?

אמר לפניו רבי ישמעאל ברבי יוסי:

קד אמר אבא: ארבע בהמות יוצאות באפסר: הסוס,

והפרד,

והגמל,

והחמור.

אמר להו רב אסי:

איצטריך להו.

דאי מדרב יהודה נפקא, הוה אמינא: אמר לפניו, ולא קיבלה מיניה.

קא משמע לן דרב דימי.

ואי דרב דימי, הוה אמינא: הגי מילי - נמשכין,

אבל כרוכין - לא.

קא משמע לן דרב שמואל בר יהודה.

6. נב, א-ב

רס"י

טבעת אדם. שנותן באצבע לנוי :
טמאה. דתכשיט הוא וממדין
 ילפיין דמנה בהן תכשיטין
 אצעה וצמיד וגוי ואכולהו קאי
 תתחטאו אתם ושביכם (במדבר
 לא) :

טבעת בהמה. כגון שיר :
טבעת כלים. כעין שעושין
 בראש ידות הכלים :
ושאר כל הטבעות. כגון
 העשויות לדלת :

טהורות. דלאו משום תכשיט
 מיטמאו דאין תכשיט לכלי וכלי
 נמי לא הוו אלא תכשיט כלי
 ומיהו בעודן מחוברות לכלי
 מיטמו עם הכלי דהוי יד לכלי
 דכל המחובר לו הרי הוא
 כמוהו :

בבאין מנוי אדם לנוי בהמה.
 מתני' כגון שמעשה שיר זה
 לתכשיט אדם ובעודו לאדם
 נטמא ולאחר טומאתו נתנו
 לבהמה וצריך להטבילו
 מטומאתו ראשונה שלא יגע
 בטהרות :

**הואיל ואדם מושך בהן את
 הבהמה.** חשיב ליה כלי תשמיש
 דאדם :

מקל של בהמה. שרודין בו את
 הגמל או את הנאקה אי נמי
 כעין שעושין להנהיג את הדוב :
של מתכת. דאילו של עץ פשוטי
 כלי עץ לא מקבלי טומאה :

מאי טעם. הרי צורך בהמה :
רדה. מכה ומייסרה :

"ומזין עליהו, וטובלו במקומו".

למימרא: דבני קבולי טומאה נינהו.
 והתנן:

"טבעת אדם - טמאה.

וטבעת בהמה,

וכלים

ושאר כל הטבעות - טהורות" (כלים יב, א)!

נב,

אמר רבי יצחק נפחא:
 בבאין מנוי אדם לנוי בהמה.

רב יוסף אמר:

הואיל ואדם מושך בהם את הבהמה.

מי לא תניא:

"מקל של בהמה של מתכת - מקבל טומאה.

מה טעם?

הואיל ואדם רודה בהן."

הכא נמי, הואיל ואדם מושך בהן.

7. נב, ב

רש"י

והאיכא חציצה. שטבעת הקבוע בשיר קבוע בו בחוזק ואין המים נכנסין שם:

בשריתכנן. הכה בפטיש עד שנתפשט ונתרחק הנקב סביב סביב:

כרב יוסף סבירא ליה. דאמר כשהן של בהמה נמי מקבלי טומאה הואיל ואדם מושך בהן הלכך כי ריתכן לאחר טומאה אכתי במילתייהו קיימי ולא פרחא טומאתן דאכתי חזו לבהמה:

דאי כרבי יצחק. דאמר לא מקבל טומאה אלא בעודן לאדם טומאה זו שקבלו בעודן לאדם כיון דריתכן ושוב אין נאים לאדם בטלי להו מתורת תכשיט וטהרו מטומאתן:

יורדין לידי טומאתן במחשבה. מאחר שחישב עליו שיניחנו כמות שהוא עכשיו ולא יוסיף תיקון אחר הוא גמר מלאכתן ומקבל טומאה:

ואין עולין מטומאתן. מאחר שחישב על העור לעשות שטיח ירד לידי טומאה ואם חזר וחישב עליו לרצועו' וסנדלים לא בטל מתורת כלי ולא טהר בכך עד שיתן בו אזמל דהוי שינוי מעשה הא בשינוי מעשה מיהא עולה מטומאתו:

לתקן. וזו היא תקונו לצורך בהמה:

לאו מעשה הוא. לבטל מתורת כלי:

במחוללין. מתחלה נעשו חלולין רחבים שיש חלל בדביקתן שנתן טבעת בתוך טבעת כמות שהוא רחב:

"וטובלו במקומו".

והאיכא חציצה!

אמר רבי אמי:

בשריתכנן.

לימא רבי אמי כרב יוסף סבירא ליה,

דאי כרבי יצחק נפחא, דאמר: בבאין מגוי אדם לגוי בהמה, כיון דריתכנו, עבד בהו מעשה ופרחה לה טומאה מינייהו!

דתנן:

"כל הכלים: יורדין לידי טומאתן - במחשבה,

ואין עולין מטומאתן - אלא בשינוי מעשה" (כלים כה, ט)!

סבר לה כרבי יהודה, דאמר: מעשה לתקן - לאו מעשה הוא.

דתניא:

"רבי יהודה אומר:

לא אמר שינוי מעשה לתקן, אלא להקלקל".

במתניתא תני: "במחוללין".

8. נב, ב

כ"י

שחולקין. יש חילוק בהלכותיהן ואיני יודע מהו חילוקן:
אלא לענין שבת. לענין הוצאת שבת יש חילוק בין יש עליה חותם לשאין עליה חותם כדאמר לקמן בפ' במה אשה (דף נט.):
דא ודא אחת היא. כל טבעות דין אחד להן:
שהתקינה לחגור בה מתניו. שקבעה בראש רצועה ועשאה כמין בוקלא {אבזם} שעושין לסרגין של סוסין:
ולקשור בה בין כתפיו. בתי זרועותיו בראצייר"א {ריברצייר"ר: להפשיל את השרוולים}:
טהורה. דהדר הויא לה כטבעת כלים ולא דמיא לאדם מושך בהם שאינו משתמש בה כלום אלא מונחת ועומדת לרצועה ומיהו עם הרצועה מקבלת טומאה אבל אם היה נוטלה ומחזירה אינה מקבלת טומאה לעצמה:
כי קאמר ליה איהו נמי. דא ודא אחת היא:
דאצבע קאמר ליה. ולענין שבת יש חילוק:
אלמוג. עצי אלמוגים והוא נאה:
טמאה. דבתר טבעת אזלינן ופשוטי כלי מתכות טמאים:
היא של אלמוג טהורה. דפשוטי כלי עץ הוא:

["טבעת אדם - טמאה.
 וטבעת בהמה, וכלים ושאר כל הטבעות - טהורות" (כלים יב, א).]

"שאל תלמיד אחד מגליל העליון את רבי אליעזר:
 שמעתי שחולקין בין טבעת לטבעת.
 אמר לו: שמא לא שמעת אלא לענין שבת".
 דאי לענין טומאה - דא ודא חדא היא.

ו"לענין טומאה - דא ודא אחת היא?!"
 והתנן:

"טבעת אדם - טמאה,
 וטבעת בהמה, וכלים ושאר כל הטבעות טהורות" (כלים יב, א)!

כי קאמר ליה איהו נמי, ד"אדם" קאמר ליה.

ודאדם - דא ודא אחת היא?!"
 והתניא:

"טבעת: שהתקינה לחגור בה מתניו,
 ולקשור בה בין כתפיו - טהורה.
 ולא אמרו: "טמאה" - אלא של אצבע בלבד!"

כי קאמר ליה איהו נמי, ד"אצבע" קאמר ליה.

ודאצבע - דא ודא אחת היא?!"
 והתנן:

"טבעת: של מתכת וחותמה של אלמוג - טמאה.
 של אלמוג וחותמה של מתכת - טהורה" (כלים יג, ו)!

כי קאמר ליה איהו נמי,
 כולה של מתכת קאמר ליה.

9. נב, ב

רש"י

אלא לענין שבת. לענין הוצאת שבת יש חילוק בין נקובה לשאינו נקובה דנקובה קתני חייב חטאת ובשאינה נקובה כגון אישפינגלייא {אישפינגל'א: סיכה ('שאינה נקובה' בניגוד למחט רגילה שהיא נקובה)} שהיא תכשיט קתני אינו חייב חטאת בפרק במה אשה (דף נז:): חורה. חור שלה: עוקצה. פונטא {חוד}: רואיירא"ה חלודה. {רידויל'א: חלודה}: והוא שרישומה. של מחט ניכר דהוי כלי וטמאה ל"א שרישומה של חלודה ניכר בבגד היינו עיכוב תפירה וטהורה: בשיפא. נישופת {בכתבי היד מופיע הלעז לימדי"א: פצורה, ששופיפה בפצירה} בשופינא שקורין למי"א {פצירה} שאין בה חלודה: מותר לטלטלה בשבת. בחצר דהא חזיא ליטול את הקוץ ותורת כלי עליה: ולא אמרו נקובה. חלוקה להלכותיה אלא לענין טומאה בלבד דנקובה מקבלת טומאה ושאינה נקובה לא: הא תרגמא אביי. בפרק כל הכלים: בגלמי. שהוא גולם שנקצצה מן החוט ועומדת לינקב התם הוא דכל זמן שלא נקבה אינה מקבלת טומאה דהא לא נגמרת מלאכתה ולענין טומאה כלי מעשה כתיב (במדבר לא) שגמר כל מעשהו ומיהו לענין שבת שריא דזימנין דממליך עלה ומנח לה הכי ומשוי לה מנא לנטילת קוץ אבל מחט שנגמרה מלאכתה כגון אישפינגל'א {סיכה (ראה לעיל)} שאינה עומדת לינקב דא ודא אחת היא לטומאה:

"ועוד שאל:
שמעתי שחלקין בין מחט למחט.
אמר ליה: שמא לא שמעת אלא לענין שבת".
דאי לענין טומאה - דא ודא אחת היא.

ו"לענין טומאה - דא ודא אחת היא"!
והתנן:

"מחט: שניטל חורה
או עוקצה - טהורה" (כלים יג, ה)!

כי קאמר ליה בשלימה.

ו"בשלימה" - "דא ודא אחת היא"!
והתנן:

"מחט: שהעלתה חלודה, אם מעבב את התפירה - טהורה,
ואם לאו - טמאה" (כלים יג, ה),

ואמרי דבי רבי ינאי:
והוא שרישומה ניכר!

כי קאמר ליה, בשיפא קאמר ליה.

ובשיפא - "דא ודא אחת היא"!
והתנאי:

"מחט: בין נקובה,
בין אינה נקובה - מותר לטלטלה בשבת,
ולא אמרינו "נקובה" - אלא לענין טומאה בלבד"!

תרגמה אביי אליבא דרבא:
בגלמי.

10. נב, ב - נג, א

רש"י

מתני'
מרדעת. בשטי"ל {אוכף} ומניחין אותו כל היום על החמור לחממו דאמרי אינשי חמרא אפילו בתקופת תמוז קריר ליה:
שהיא קשורה בו. בגמ' מפרש:
זכרים. אילים:
לבוים שחוזות כבולות וכבונות. מפרש בגמרא:
צורות. דדיהן צורות פעמים ליבש שמהדקן כדי שלא יחלבו עוד ויתעברו או יהו שמנות לאכול ופעמים לחלב לשמור חלבן שלא יטפטף לארץ וקושרין להם כיס בדדיהן:
ר' יוסי אוסר בכלן. דמשוי הוא:
חוץ מן הרחלים הכבונות. שהוא שמירת צמרן שלא יטנף והוי להו תכשיט:
יוצאות צורות ליבש. ר' יהודה סבירא ליה כתנא קמא דלאו משוי הוא ומיהו ליבש דמיהדק שפיר וליכא למיחש דילמא נפיל ואתי לאיתויי אבל ליחלב דלא מיהדק שפיר חיישינן:

גמ'
מתניתין נמי דיקא. לקמן בהאי פירקא:
אף באוכף. דאיהו נמי מהני לחממה:
ובלבד שלא יקשור לו מסריכין. פוטרא"ל {פייטר"ל: סמלון רתמת-חזה} דמיחזי כמי שרוצה להטעינו משוי:
רצועה תחת זנבו. פושלי"א {רתמת זנב} שנותנים שם שלא תרד האוכף והמשוי על צוארה כשהיא יורדת לעמק והמסרך שלא תרד על זנבה כשהיא עולה על ההרים:

משנה

חמור:
יוצא במרדעת - בזמן שהיא קשורה בו.
זכרים - יוצאין לבובין,
רחלות - יוצאות: שחוזות, כבולות,
וכבונות.
העצים - יוצאות צורות.
רבי יוסי:
אוסר בכלן,
חוץ מן הרחלין הכבונות.
רבי יהודה אומר:
עצים - יוצאות צורות ליבש,
אבל לא לחלב.

גמרא

נג, א

אמר שמואל:
והוא שקשורה לו מערב שבת.

אמר רב נחמן:

מתניתין נמי דיקא,
דקתני:

"אין החמור יוצא במרדעת בזמן שאינה קשורה לו".

היכי דמי?

אילימא: שאינה קשורה לו כלל - פשיטא!

דילמא נפלה ליה ואתי לאתויי.

אלא לאו: שאינה קשורה מערב שבת.

מכלל דרישא: שקשורה לו מערב שבת.

שמע מינה.

תניא נמי הכי:

"חמור:

יוצא במרדעת, בזמן שקשורה לו מערב שבת,
ולא באוכף, אף על פי שקשורה לו מערב שבת.

רבן שמעון בן גמליאל אומר:

אף באוכף בזמן שקשורה לו מערב שבת,

ובלבד שלא יקשור לו מסריכין,

ובלבד שלא יפסול לו רצועה תחת זנבו".

11. נג, א-ב

רפ"י

מהו ליתן מרדעת. ולא לצאת לרה"י אלא בחצר ומפני הצינה: ה"ג אמר ליה מותר א"ל וכי מה בין זה לאוכף אישתיק:

איתיביה כו'. כסבור הא דאישתיק משום דלא אשגח ביה דסבר אוכף נמי שרי ואותיביה מברייתא דאסור ליטלה והשתא ליטול אמרת לא להניח מיבעי דדמי כאילו צריך להטעינה משוי:

כרביה רב:
טרסקל. סל מלא שעורים תולין לה בצוארה ופיה נתון לתוכו ואוכלת ותענוג בעלמא הוא שלא תטרח לשוח צוארה לארץ:

צער. של צינה:
מרדעת מותר. דצערא היא הלכך אורחה בהכי ולא משוי הוא:

לשמעתא דרב. דשרי בטרסקל: **אבא.** חברי כמו אברך אבא למלכא (בראשית מא): שמואל קרי אריוך על שם שהיה בקי בדינין ושופט כמלך השופט על הארץ לשון ריכא מלך (בי"ב דף ד):

והא רב נמי אמרה. דכיון דשרי בטרסקל כ"ש מרדעת:

בעא מיניה רב אסי בר נתן מרב חייה בר אשי¹⁵¹: מהו ליתן מרדעת על גבי חמור בשבת?

אמר ליה: מותר.

אמר ליה: וכי מה בין זה לאוכף?

אישתיק.

איתיביה:

"אוכף שעל גבי חמור - לא יטלטלנה בידו, אלא מוליכה ומביאה בחצר והוא נופל מאיליו".
השתא 'ליטול' אמרת לא - 'להניח' מיבעיא!?

אמר ליה רבי זירא: שבקיה, כרביה סבירא ליה. דאמר רב חייה בר אשי אמר רב: תולין טרסקל לבהמה בשבת, וקל וחומר למרדעת, ומה התם דמשום תענוג - שרי, הקא דמשום צער - לא כל שכן?!

שמואל אמר:

מרדעת - מותר, טרסקל - אסור.

אזל רבי חייה בר יוסף, אמרה לשמעתא דרב קמיה דשמואל.

אמר ליה:

אי הכי אמר אבא - לא ידע במילי דשבתא ולא כלום.

כי סליק רבי זירא,

אשבחיה לרבי בנימין בר יפת דיתב וקאמר ליה משמיה דרבי יוחנן: נוטנין מרדעת על גבי חמור בשבת.

אמר ליה:

יישר, וכן תרגמה אריוך בכבל.

"אריוך" מנו?

שמואל.

והא רב נמי אמרה!

אלא, שמעיה דהוה מסיים ביה: ואין תולין טרסקל בשבת.

¹⁵¹ כך גירסת הרבה ראשונים

רַש"י

מאי שנא מאוכף. שאסור ליטול וכ"ש להניחו:

דנפיל ממילא. כדקתני מוליכו ומביאו לחצר והוא נופל מאליו:

כאן לחממה. מרדעת צריך לחממה ומותר משום צער דצינה אבל נטילת אוכף אינו אלא שיצטן שנתחממה ע"י משאוי שנשאה מבעוד יום ואי לא שקיל ליה לא איכפת לן שהרי הוא יצטן מאליו דאמרי אינשי וכ"ו:

בזנב שועל. שתולין לו בין עיניו שלא ישלוט בו עין:

זהרורית. לנוי:

בכיס שלו. שתולין לו באמתו לקבל זוב ולבדוק מנין ראיותיו שאינו תכשיט לו:

בכיס שבדיהן. לקבל חלב הנוטף אי נמי שלא ישרטו דדיהן על הקוצים שהיו דדיהן גסין:

בחסום שבפיה. שחוסמין אותה שלא תרעה בשדות אחרים וכשמגיעין למקום מרעיתם נוטלין אותה הימנה:

בסנדל שברגליה. שעושין לה סנדל של מתכת שלא יזיקוה האבנים:

קמיע. כתב לרפואת חולי:

מומחה. שריפא כבר ג' פעמים:

וזה חומר בבהמה מבאדם. קס"ד השתא דאקמיע קאי דאמרינן לקמן בפרק במה אשה יוצאה (ד' סא.) שהאדם יוצא בקמיע מומחה וכל הני דקתני לא תצא הנך דלאו שמירת גופה הוא אלא משאוי וסנדל משום דדילמא מישתליף ואתי לאתויי:

אגד שעל גבי המכה. ליכא למימר אתי לאתויי:

קשישין שעל השבר. בהמה שנשבר בה עצם עושין לה דפין מכאן ומכאן וקושרים אותן שם והן מעמידין העצם שלא ינוד אנה ואנה עד שמתחבר:

ובשליא המדולדלת בה. שיצתה מקצתה:

ופוקקין לה זוג. אבל כשאינו פקוק אפי' בחצר לא תצא מפני שהעינבל שבתוכה מקשקש ומוליד קול לכך פוקק בצמר או במוכין שלא יקשקש העינבל שבתוכה:

זוג. אישקלייט {אישקיליט"א:

זוג (פעמון)} :

עינבל. בטדייל {בטיי"ל: **ענבל (לשון הפעמון)}** :

ומטיילת. באותו זוג בחצר אבל לא תצא בו לרה"ר כדמפרש לקמן בפרקין (דף נד:): דמיחזי כמאן דאזיל לחינגא:

מאי לאו. בסייחים גדולים קאמר דצוארן ארוך ואין להם צער לשוח ולאכול מע"ג הקרקע ותולה להן טרסקל לתענוג וקשיא לשמואל:

קטנים. ארכובותיהן גבוהין וצוארן קטן ויש להם צער לשוח ע"ג הקרקע ולאכול:

דומיא דקמיע. משום חולי:

אמר ליה: יישר, וכן תרגמה ארי' ב' ב' ב' ב'.

דכולי עלמא מיהת: מרדעת - מותר, מאי שנא מאוכף?

שאני התם, דאפשר דנפיל ממילא.

רב פפא אמר:

כאן - לחממה,

וכאן - לצננה.

לחממה - אית לה צערא,

לצננה - לית לה צערא.

והיינו דאמרי אינשי:

חמרא, אפילו בתקופת תמוז קריא לה.

מיתבי:

"לא יצא חסום: בזנב שועל,

ולא בזהרורית שבין עיניו.

לא יצא הזב - בכיס שלו,

ולא עזים - בכיס שבדיהן,

ולא פרה - בחסום שבפיה,

ולא סייחים - בטרסקלין שבפיהם לרשות הרבים.

ולא בהמה - בסנדל שברגליה,

ולא בקמיע, אף על פי שהוא מומחה.

וזו חומר בבהמה מבאדם.

אבל יוצא הוא: באגד שעל גבי המכה,

ובקשישין שעל גבי השבר,

ובשליא המדולדלת בה.

ופוקקין לה זוג בצוארה,

ומטיילת עמו בחצר."

קתני מיהת: "ולא סייחין בטרסקלים שבפיהם לרשות הרבים".

"לרשות הרבים" - הוא דלא,

הא בחצר - שפיר דמי,

מאי לאו, בגדולים ומשום תענוג!

לא!

בקטנים,

ומשום צער.

דיקא נמי, דקתני:

דומיא ד"קמיע".

נגב,

שמע מינה.

12. נג, ב

רפ"י

והא אנו תנו. גבי אדם לקמן בפי
 במה אשה (דף ס.):
הא מומחה שפיר דמי. מאי
 שנה בהמה מאדם:
מזליה. מלאך שלו ומליץ עליו:
אי הכי. דבהמה נמי נפקא
 בקמיע המומחה לבהמה:
מאי זה חומר. אדם נמי לא
 נפיק אלא בקמיע מומחה
 לאדם:
אסנדל קאי. וזה חומר דקתני
 ולא בהמה בסנדל שברגליה:
סכין. שמן:
ומפרכסין. גלדי מכה:
ומשום צער. [ואפילו] הכי
 לבהמה לא וקשיא בין לרב בין
 לשמואל דשרי במרדעת:
לא דגמר מכה. שנתרפאה
 המכה וסיכה ופירכוס משום
 תענוג ולרב ודאי קשיא וההיא
 מתניתא קמייטא דאוכף נמי
 קשיא ליה דנהי נמי דלצינה
 ליכא צער תענוג מיהא הוא
 אלא רב תנא הוא ופליג:
שאחזה דם. אנפודור"א
{אינפונדר"א: שלשול, מחלת
מעיים}:
אין מעמידין כו'. אלמא אפילו
 צער נמי אסור:
גזירה משום שחיקת סממנים.
 במידי דרפואה גזור רבנן דאי
 שרית שום רפואה אתי למישרי
 שחיקת סממנים והוא איסורא
 דאורייתא דהוי טוחן:
אין מיקר לבהמה. אין דרך
 להקר בהמה הלכך כולי עלמא
 ידעי דלרפואה קמיכוין ואתי
 למישרי שחיקת סממנים:
ומי גזרינן. במקום פסידא כי
 האי גוונא:

אמר מר:
"ולא בקמיע, אף על פי שהוא מומחה".

והא אנו תנו:
"ולא בקמיע שאינו מומחה" (שבת ס.).
 הא 'מומחה' - שפיר דמי!

הכא נמי, שאינו מומחה.

והא "אף על פי שהוא מומחה" קתני!

מומחה - לאדם,

ואינו מומחה - לבהמה.

ומי איכא מומחה לאדם, ולא הוי מומחה לבהמה!?

אין,

אדם, דאית ליה מזל - מסייע ליה,

בהמה, דלית לה מזל - לא מסייע לה.

אי הכי, מאי "זה חומר בבהמה מבאדם"?

מי סברת אקמיע קאי!?

אסנדל קאי.

תא שמע:

"סכין ומפרכסין - לאדם,

ואין סכין ומפרכסין - לבהמה".

מאי לאו, דאיכא מכה ומשום צער!

לא, דגמר מכה, ומשום תענוג.

תא שמע:

"בהמה שאחזה דם - אין מעמידין אותה במים בשביל שתצטנון.

אדם שאחזה דם - מעמידין אותו במים בשביל שיצטנון!"

אמר עולא:

גזירה משום שחיקת סממנים.

אי הכי,

אדם נמי!

אדם נראה כמיקר.

אי הכי,

בהמה נמי נראה כמיקר!

אין מיקר לבהמה.

ולבהמה מי גזרינן!?

והתניא:

רס"י

חוץ לתחום. קס"ד חוץ לתחום
 שלו היתה עומדת בהמה :
שהיה תחום שלה מובלעת
בתוך תחום שלו. דחוץ לתחום
 דקתני חוץ לתחום שלה
 שהבהמה המסורה לרועה
 המיוחד הרי היא כרגלי הרועה
 וזה הקורא לה בעליה ויכול
 לילך כגון שהוא שבת קרוב
 לאותו מקום ואפילו הכי לא
 יביאנה ממש בידיו הואיל והיא
 יצאה חוץ לתחומה אין לה אלא
 ד' אמות ומיהו קורא לה והיא
 באה דלא הוזהר הוא על תחום
 בהמתו ובלבד שלא יביאנה
 ממש בידיו :
תנאי היא. דאיכא דלא גזר
 שאר רפואות אטו שחיקת
 סממנין :
שאכלה כרשינין. הרבה ועל ידי
 אכילה מרובה אחזה חולי
 שקורין מיניזומ"א
{מיניישונ"ש: שלשול}
 וצריכה להשתלשל ולהוציא רעי
 ומריצה :
כדי שתתרפה. גרסינן הכא
 לשון ריפוי שיהיו מיעיה רפויים
 בשילשול ומוציאה רעי :
לא יריצנה. גזירה בכל רפואה
 אטו שחיקת סממנין :

"היתה עומדת חוץ לתחום - קורא לה והיא באה".
ולא גזרינן דילמא אתי לאתויי!

ואמר רבינא:
 כגון שהיה תחום שלה מובלע בתוך תחום שלו.

רב נחמן בר יצחק אמר:
שחיקת סממנין גופה תנאי היא,
דתנאי:
"בהמה שאכלה כרשינין - לא יריצנה בחצר בשביל שתתרפה.
ורבי יאשיה¹⁵² מתיר".

דרש רבא:
 הלכה כרבי יאשיה.

¹⁵² הגהת מסורת הש"ס ועוד ראשונים.

13. נג, ב

רפ"י

דמיהדק. דליכא למיחש דילמא נפיל ואתי לאתווי:
תנאי שקלת מעלמא. איבדת כולם שאין אתה מוצא תנאים שנחלקו בכך דתוקי הנך תרתי מתניית' חדא כמר וחדא כמר:
תנאי היא. במתניתין ר"מ שרי ר' יוסי אסר:
ליבש. מיהדק שפיר ולענין משוי נמי לא הוי משוי דצורך גופה היא דחלבה מכחישה:
ליחלב. הוי משוי שטוענת את החלב בכיס:
גסין. גדולין ונגררין על הקוצין ומסרטין דדיהן:

אמר מר:

"לא יצא הזב בנים שלו, ולא עזים בנים שבדיהו".

והתניא:

"יוצאות עזים בנים שבדיהו!"

אמר רב יהודה:

לא קשיא,

הא - דמיהדק,

הא - דלא מיהדק.

רב יוסף אמר:

תנאי שקלת מעלמא!?

תנאי היא,

דתנן:

"העזים יוצאות צרורות."

רבי יוסי:

אוסר בכלו,

חוג מן הרחילות הבבונות.

רבי יהודה אומר:

עזים יוצאות צרורות ליבש,

אבל לא ליחלב."

ואיבעית אימא:

הא והא רבי יהודה,

ולא קשיא:

כאן - ליבש,

כאן - ליחלב.

תניא:

"אמר רבי יהודה:

מעשה בעזים בית אנטוכיא,

שהיו דדיהו גסין, ועשו להן כיסין כדי שלא יסרטו דדיהו".

14. נג, ב

רפ"י

שנשתנו עליו כו'. ולא זכה
ליפתח לו שערי שכר :
תדע. דקשין :
דמרחשי ניסא. מן השמים
לכמה הצלות לנפשות אדם :
ולא איברו מזוני. ואין נס זה
רגיל שיבראו מזונות לצדיקים
בביתם שימצאו חיטין גדילין
באוצרותיהן :
גידמת. ידה קטועה :
זו דרכה בכך. לכסות כל אשה
עצמה וכ"ש זו שהיתה צריכה
לכך :

תנו רבנן:

"מעשה באחד שמתה אשתו והניחה בו לינה, ולא היה לו שכר מניקה ליתן,
ונעשה לו נס, ונפתחו לו דדיו בשני דדי אשה, והניק את בנו".

אמר רב יוסף:

בוא וראה כמה גדול אדם זה, שנעשה לו נס כזה.

אמר לו אביי:

אדרבה, כמה גרוע אדם זה, שנשתנו לו סדרי בראשית.

אמר רב יהודה:

בוא וראה כמה קשים מזונותיו של אדם,
שנשתנו עליו סדרי בראשית.

אמר רב נחמן:

תדע, דמתרחיש ניסא, ולא אברו מזוני.

תנו רבנן:

"מעשה באדם אחד שנשא אשה גידמת,
ולא הכיר בה עד יום מותה".

אמר רב:

בוא וראה כמה צנועה אשה זו, שלא הכיר בה בעלה.

אמר לו רבי חייה:

זו דרקה בכך.

אלא: כמה צנוע אדם זה, שלא הכיר באשתו.

15. נג, ב - נד, א

רפ"י

תותרי קופלי"א {צמד} שמחברין אותם בקשר שנים שנים שלא יברחו: **לבבתני** קרבתי אצלך מחמת נוי מעשיך: דרך זאבים לאחוז בהמה בלבה: **אנקבות לא נפלי** בתמיה: **דמסגי** מהלכין: **בסוף עדרא לא נפלי** בתמיה: **כי דוו** מביטין כאן וכאן לפיכך מתקנאין בהם כסבורים שרוצים להלחם בהם: **אליה** זנב שלהן קושרים כלפי גבן שלא יכסה ערותן: **שית זונה** נוטריקון דשחוזות: **שית** בית הבשת:

"זכרים יוצאין לבובין"

מאי "לבובין"?

אמר רב הונא:

תותרי.

מאי משמע דהאי "לבובין" לישנא דקרוכי הוא?

דכתיב: **"לבבתני אחתי כלה"**¹⁵³ (שיר השירים ד, ט).

עולא אמר:

עור שקושרין להם כנגד לבם, כדי שלא יפלו עליהן זאבים.

זאבים אזכרים נפלי, אנקבות לא נפלי?!

משום דמסגו בריש עדרא.

וזאבין בריש עדרא נפלי, בסוף עדרא לא נפלי?!

אלא: משום דשמני.

ובנקבות ליכא שמני?!

ותו, מי ידעי בין הני להני?!

אלא משום דזקפי חוטמיהו ומסגו כי דוו.

רב נחמן בר יצחק אמר:

עור שקושרין להן תחת זכרותן, כדי שלא יעלו על הנקבות.

ממאי?

מדקתני סיפא:

"והרחלים יוצאות שחוזות".

מאי "שחוזות"?

שאוחרין האליה שלהן למעלה, כדי שיעלו עליהן זכרים.

רישא - כדי שלא יעלו על הנקבות,

וסיפא - כדי שיעלו עליהן זכרים.

מאי משמע דהאי "שחוזות" לישנא דגלויי הוא?

נד, א דכתיב: **"והנה אשה לקראתו שית זונה ונצרת לב"** (משלי ז, ט).

¹⁵³ לבבתני אחתי כלה לבבתני באחת מעיניך באחד ענק מצורתיך

רש"י

16. נד, א

שכבולין. לשון כבלי ברזל קשורה:
 ויקרא להם. בעשרים ושתים עיר שנתן שלמה לחירם משתעי קרא:
 מכובלין. מעוטפין ומקושרין:
 עבידתא. אנגריא של מלך:
 חומטון. מלחה ומתבקעת:
 דמשתרגא בה כרעא. טובעת בה הרגל:
 עד כבלא. פרק התחתון שקורין קויל"ה {קיביל"א: קרסול}:

"הַרְחִלִים יוֹצְאוֹת כְּבוֹלוֹת".

מאי "כְּבוֹלוֹת"?

שְׁמַכְבְּלִין אֵלֶיהָ שְׁלָהוֹן לְמִטָּה, כְּדֵי שְׁלֹא יַעֲלוּ עֲלֶיהֶן הַזְּכָרִים.

מאי מוֹשְׁמַע דְּהָאֵי 'כְּבוֹל' לִישְׁנָא דְלֹא עֶבֶד פִּירֵי הוּא?

דְּכַתְּיב: "מָה הָעֵרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר נָתַתְּ לִי אַחִי?

וַיִּקְרָא לָהֶם אֶרֶץ כְּבוֹל עַד הַיּוֹם הַזֶּה"¹⁵⁴ (מלכים א', ט, ג).

מאי "אֶרֶץ כְּבוֹל"?

אָמַר רַב הוּנָא:

נִשְׁהִיוּ בְּהַ בְּנֵי אָדָם שְׁמַכְוֹבְלִין בְּכֶסֶף וּבַזָּהָב.

אָמַר לִיה רַבָּא:

אִי הָכִי, הֵינּוּ דְכַתְּיב: "וְלֹא יִשְׁרֻוּ בְּעֵינָיו"¹⁵⁵ (מלכים א', ט, ג),

מִפְּנֵי שְׁמַכְוֹבְלִין בְּכֶסֶף וּבַזָּהָב לֹא יִשְׁרֻוּ בְּעֵינָיו?!

אָמַר לִיה:

אִין, כִּינּוֹן דְּעֵתִירֵי וּמִפְּנֵי לָא עֶבְדֵי עֲבִידְתָּא.

רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק אָמַר:

אֶרֶץ חוֹמָטוֹן הִיְתָה.

וְאִמַּאי קָרִי לָהּ "כְּבוֹל"?

דְּמִשְׁתַּרְגָּא בְּהַ כְּרַעַא עַד כְּבָלָא.

וְאִמְרֵי אִינְשֵׁי:

אֶרְעָא מְכַבְּלָא דְלֹא עֶבֶד פִּירֵי.

¹⁵⁴ וַיִּאמֶר מַה הָעֵרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר נָתַתְּ לִי אַחִי וַיִּקְרָא לָהֶם אֶרֶץ כְּבוֹל עַד הַיּוֹם הַזֶּה
¹⁵⁵ וַיִּצְא חִירָם מִצֹּר לְרִאוֹת אֶת הָעֵרִים אֲשֶׁר נָתַן לוֹ שְׁלֹמֹה וְלֹא יִשְׁרֻוּ בְּעֵינָיו

17. נד, א

רפ"י

שמכבנין. קושרין בגד סביבו ביום שנולד שצמרו נקי ומשמר צמרו שלא יטנף:
למילת. לעשות מצמרו כלי מילת:
מכבנין. על שעושין כמין קרסי מתכת לחבר הבגד כמו תנתן כבינתי לבתי (גיטין דף טו.)
 נושק"א { **סיכה, מכבנה, סיכה** **הסוגרת את הבגד בצווארון**.
 אך ראה לקמן נז. } בלע"ז:

[**רחלות - יוצאות ...**] **כבונות**.

מאי **"כבונות"**?

שמכבנין אותו למילת.

קדתנו:

"שאת"¹⁵⁶ (ויקרא יג, ב) - **בצמר לבן** (נגעים א, א).

מאי **"צמר לבן"**?

אמר רב ביבי בר אבוי:

בצמר נקי בן יזמו, שמכבנין אותו למילת.

¹⁵⁶ אדם מי יהיה בעור בשרו שאות או ספחת או בהרת והיה בעור בשרו לנגע צרעת והובא אל אהרן הכהן או אל אחד מנבניו הפהנים

18. נד,א

רש"י

באנפי נפשה. ולא אפלוגתא דמתני':
ואיכא דמתני. להא דשמואל אהא:
כך הלכה. דליבש מותר ולחלב אסור:
אבל מי מפיש. מי מטיל גורל ומבחין איזו ליבש ואיזו לחלב והרואה אותם צורות ליבש אומר דלחלב הוא ואתי למישרי תרווייהו:
כת"ק. דמתני' דשרי בתרווייהו:

"והעזים יוצאות צורות".

איתמר:

רב אמר:

הלכה כרבי יהודה.

ושמואל אמר:

הלכה כרבי יוסי.

ואיכא דמתני להא שמעתא באפי נפשיה:

רב אמר:

ליבש - מותר,

ולא - לחלב.

ושמואל אמר:

אחד זה ואחד זה - אסור.

ואיכא דמתני לה אהא:

"עזים יוצאות צורות ליבש, אבל לא לחלב.

משום רבי יהודה בן בתירא אמרו:

כך הלכה, אבל מי מפיש איזה ליבש ואיזה לחלב?

ומתוך שאין מכירים - אחד זה ואחד זה אסור".

אמר שמואל ואמרי לה אמר רב יהודה אמר שמואל:

הלכה כרבי יהודה בן בתירא.

כי אתא רבין אמר רבי יוחנן:

הלכה כתנא קמא.

19. נד, א

רפ"י

מתני'

מטולטלת. י"מ פושליא {רתמת זנב} שתחת זנבו וי"מ מרדעת והאחרון נראה בעיני דאי רצועה שתחת הזנב קשורה ומחוברת לסרגא ואיך תפול וטעמא דמתני' משום שמא תפול ומייתי לה הוא:
לא עקוד ולא רגול. מפרשינן בגמ' שעוקדים ידיהם עם רגליהם בכבלים שלא יברחו:
ולא יקשור גמלים זו לזו וימשוך. האחד כדמפרש בגמרא:
ובלבד שלא יכרוך. החבלים בכרך אחד ובגמרא מפרש טעמא:

גמ'

בזנבו ובחוטרתו. דכיון דקשורה בשניהם לא נפלה:
חוטרתו. חלדרוב"א {דבשת} שיש לכל גמלים על גביהם:
בשלייתה. דכיון דכאיב לא מנתחא ליי ול"נ מטולטלת כר קטן מלא מוכין נותנין לו תחת הזנב כדי שלא תשחית הרצועה הבשר לפי שהמשוי שעל גבה כשהגמל יורד מכביד ויורד כלפי צוארה אלא שהרצועה מעכבתו:

משנה

"ובמה אינה יוצאה?"
לא יצא גמל: במטולטלת.
לא עקוד,
ולא רגול.
וכן שאר כל הבהמות.
לא יקשור גמלים זה בזה וימשוך,
אבל מכניס חבלים לתוך ידו וימשוך,
ובלבד שלא יכרוך.

גמרא

תנא:

"לא יצא הגמל במטולטלת הקשורה לו בזנבו,
 אבל יוצא הוא במטולטלת הקשורה בזנבו ובחוטרתו".

אמר רבה בר רב הונא:

יוצא הגמל במטולטלת הקשורה לה בשילייתה.

20. נד, א

רס"י

יד ורגל. אחד מן הידים ואחד מן הרגלים כובל ביחד: יד על גב זרועו. אחד מידיו כופף כלפי מעלה וקושר כדי שלא יהו לו אלא ג' רגלים לברוח: שתי ידים. כאחד או שתי רגלים כאחד: ואכתי לא דמי. האי תנא לדרב יהודה: רישא וסיפא ניחא. כדרב יהודה אבל מציעתא דקתני או שתי ידים או שתי רגלים קשיא לדרב יהודה דלא קרי עקוד אלא יד ורגל כיצחק בן אברהם דכתיב (בראשית כב) ויעקד כפף ידיו ורגליו לאחוריו וקשר יד ורגל יחד ונפשט צוארו לאחוריו:

"לא עקוד ולא רגול".

אמר רב יהודה:

"עקוד" - עקידת יד ורגל, כיצחק בן אברהם¹⁵⁷ (בראשית כב, ט).
 "רגול" - שלא יכוף ידו על גבי זרועו ויקשור.

מיתיבי:

"עקוד" - שתי ידים ושתי רגלים.
 "רגול" - שלא יכוף ידו על גבי זרועו ויקשור!"

הוא דאמר כי האי תנא,

דיתניא:

"עקוד" - עקידת יד ורגל או שתי ידים ושתי רגלים.
 "רגול" - שלא יכוף ידו על גבי זרועו ויקשור".

ואכתי לא דמי,

בשלמא רישא וסיפא ניחא, מציעתא קשיא!

אלא, הוא דאמר כי האי תנא,

"עקוד" - עקידת יד ורגל, כיצחק בן אברהם.
 "רגול" - שלא יכוף ידו על גבי זרועו ויקשור".

¹⁵⁷ ויבאו אל המקום אשר אמר לו האלהים ויבן שם אברהם את המזבח ויערך את העצים ויעקד את יצחק בנו וישם אותו על המזבח ממועל לעצים

רש"י

לחינגא. לשוק למוכרם חינגא
 ע"ש ששובין את השוק
 מחולות מחולות עגולות של בני
 אדם:

21. נד,א

"וְלֹא יִקְשׁוּר גְּמָלִים [זֶה בְּזָה וְיִמְשׁוּר]".

מאי טעמא?

אמר רב אשי:

משום דמיחזי כמאן דאזיל לחינגא.

22. נד,א

רס"י

לענין כלאים שנוי. האי שלא יכרוך דמתני' לא שייך ביה איסור שבת אלא משום כלאים אסר ליה כדמפרש ואזיל:
כלאים דחבליים. שיש בהן חבלי צמר וחבלי פשתן וכי כריך להו הוו כלאים וידו מתחממת באחיזתן וקסבר דבר שאין מתכוין אסור:
אי נימא כלאים דאדם. דכי כריך להן סביבות ידו נמצא קשור עם הגמלים ופעמים שהן מושכין שום דבר ונמצא אדם וגמל מנהיגין יחד:
והתנן אדם מותר עם כולם. עם כל הבהמות לחרוש ולמשוך שלא אסרה תורה אלא שני מיני בהמה יחד כעין שור וחמור ומשנה זו במסכת כלאים:
התוכף. בגדי צמר ופשתים:
בתכיפה אחת. כגון ע"י מחט פעם אחת או שקשר קשר אחד:
אינו חיבור. דכתיב (דברים כב) צמר ופשתים יחדו לא אסרה התורה אלא חבר יפה המתקיים:
כריכה וקשירה. בשתי תכיפות:

[לא יקשור גמלים זה בזה וימשוך,]
 אבל מכניס [חבליים לתוך ידו וימשוך,
 ובלבד שלא יכרוך].

אמר רב אשי:
 לא שנו אלא לענין כלאים.

כלאים דמאי?
 אילימא: כלאים דאדם,
 והתנן:

"אדם מותר עם כולם לחרוש ולמשוך" (כלאים ה, 1)!
 אלא: כלאים דחבליים,
 והתנא:
 "התוכף תכיפה אחת - אינה חיבור!"

לעולם כלאים דחבליים,
 והכי קאמר: ובלבד שלא יכרוך ויקשור.

23. נד, א-ב

רש"י

שלא יצא חבל. ראש החבל לא יצא מתחת ידו טפח למטה דדמי כמי שנושאה בידו ולא מתחזיא שהיא מאפסר הגמלים:

שמואל. דאמר טפח לאורויי הלכה למעשה אתא לאשמעינן דהבא לימלך לפנינו אמרינן ליה טפח שלא להקל באיסורין ומיהו עד טפחיים ליכא איסור:

והתניא ובלבד שיגביה מן הקרקע טפח. אבל כל כמה דבעי ניפוק מתותיה ידיה:

בחבלא דביני ביני. שבין ידו לגמל בההוא קאמר כמה דבעי נהוי ובלבד שיגביהנו מן הקרקע טפח כדי שתהא נראה הבהמה נמשכה בו דאי לא לא מיתחזי נטירותא דבהמה אלא כמשאוי בעלמא שאין נראה שאוחז ראשה בידו:

אמר שמואל:

ובלבד שלא יצא חבל מתחת ידו טפח.

והא תנא דבי שמואל:

"טפחיים!"

אמר אביי:

השתא דאמר שמואל: טפח,

ותנא דבי שמואל: "טפחיים",

שמואל הלכה למעשה אתא לאשמעינן.

והתניא:

נד, ב

"ובלבד שיגביה מן הקרקע טפח!"

כי תנא ההיא: בחבלא דביני ביני.

24. נד, ב

רפ"י

מתני'
 בזוג. אישקליט"א
 { אישקליט"א : זוג (פעמון) } :
 אע"פ. שחללו פקוק במוכין
 שאין העיבל שלו מקשקש
 להשמיע קול ובגמי מפרש
 טעמא : סולם ורצועה וכל הנך
 דמתניתין מפרש בגמרא וכולהו
 משום דחייס עלייהו ואי נפלי
 אתי לאיתווי :
עגלה. כגון קרון קטן שעושין לו
 תחת זנבו שראש זנב אותן
 האילים רחב כמין כר קטן ואין
 בו עצם אלא שומן ועב וכבד
 וכשנגרר לארץ נשרט ונשחת
 ועושים לו עגלה מתגלגלת
 אחריו כשהוא הולך והזנב
 קשור עליה :
קופר. שרץ הוא שנימיו חדין
 כמחט וקורין לו הריצוין
 { איריצוין : קיפוד } וקושרין
 עורו בדדי הפרה שלא יניקוה
 שרצים :
ולא ברצועה שבין קרניה.
 דמשאוי הוא לה כדמפרש
 בגמרא :

גמ'
כדאמרן. שאינה קשורה בו
 מעייש דלא גלי מאתמול שיהא
 צריכה לכך שיהא לה למלבוש :
פקוק. סתום :
לחינגא. לשוק למכור ותולין לו
 זוג להנאותו :
בי לועא. שקושרין אצל הלחי :
דלא הדר חייך לה. שלא יוכל
 להחזיר צוארו לצד המכה
 לחככה בשיניו וקושרן בצוארו
 וחשובים הן יותר מקשישין
 שעל גבי השבר ואי נפלו חייס
 עלייהו ומיייתי להו בשגגה :
לגיזרא. אנטורטלייר"י
 { אינטריטייליי"ר : להתנקש זו
בזו (רגל ברגל) } בלעז בהמ'
 שפסיעותיה קצרים ומכה רגליה
 זה בזה עושין לה כמין טבעת
 של עקלים או רצועות עבות
 וקושרין אותה למעלה מפרסות
 הרגל מקום שמנקשין זו בזו :
דלא ליחלפו. בתרנגולי
 חבריהם :
דלא ליתברו מאני. שקושרין
 שני רגליה יחד ברצועה קצרה
 שלא תוכל להרים רגליה
 ולהתיז :
דלא ליחמטן. שלא ילקו
 בסלעים וטרשים בלנייר
 { בליצייר"ר : לחבוט } בלע"ז :

משנה

אין חמור יוצא במרדעת בזמן שאינה קשורה לו,
 ולא בזוג אף על פי שהוא פקוק,
 ולא בסולם שבצוארו,
 ולא ברצועה שברגלו.

ואין התרנגולים יוצאין בחוטין,
 ולא ברצועה שברגליהם,

ואין הזכרים יוצאין בעגלה שתחת האליה שלהן.
 ואין הרחלים יוצאות חנונות,
 ואין העגל יוצא בגימון,
 ולא פרה: בעור הקופר,

ולא ברצועה שבין קרניה.

פרתו של רבי אלעזר בו עזריה היתה יוצאה ברצועה שבין קרניה,
 שלא ברצון חכמים.

גמרא

מאי טעמא?

כדאמרן.

"ולא בזוג אף על פי שהוא פקוק".

משום דמייחזי כמאן דאזיל לחינגא.

"ולא בסולם שבצוארו".

אמר רב הונא:

בי לועא.

למאי עבדי ליה?

להיכא דאית ליה מכה,

דלא הדר חייך ביה.

"ולא ברצועה שברגלו".

דעבדי ליה לגיזרא.

"ואין התרנגולין יוצאין בחוטין".

דעבדי ליה סימנא פי היכי דלא ליחלפו.

"ולא ברצועה".

דעבדי ליה פי היכי דלא ליתברו מאני.

"ואין הזכרים יוצאין בעגלה".

פי היכי דלא לחמטן אלייתיה.

כ"י

25. נד, ב

"ואין הרחלים יוצאות חנונות".

יְתִיב רַב אֱהָא פִּר עוּלָא קַמִּיה דְּרַב חֲסֵדָא וַיְתִיב וְקָאָמַר:
מְשַׁעָה שְׁגוּזָזִין אוֹתָהּ, טוֹמְנִין לָהּ עֶזֶק בְּשִׁמּוֹן, וּמְנִיחִין לָהּ עַל פְּדֻחָתָהּ כְּדֵי שְׁלֵא תִצְטָנֵן.

אָמַר לִיה רַב חֲסֵדָא:

אִם כֵּן, עֲשִׂיתָה מֵר עוֹקְבָא.

אָלָא יְתִיב רַב פֶּפֶא פִּר שְׁמוּאֵל קַמִּיה דְּרַב חֲסֵדָא וַיְתִיב וְקָאָמַר:
בְּשַׁעָה שְׁכוּרְעַת לִילֵד, טוֹמְנִין לָהּ שְׁנֵי עֶזְקִין שֶׁל שִׁמּוֹן,
וּמְנִיחִין לָהּ אֶחָד עַל פְּדֻחָתָהּ וְאֶחָד עַל הָרַחֵם כְּדֵי שְׁתַּתְחַמֵּם.

אָמַר לִיה רַב נַחֲמָן:

אִם כֵּן, עֲשִׂיתָה יִלְתָּא.

אָלָא אָמַר רַב הוּנָא:

עַץ אֶחָד יֵשׁ בְּכַרְכֵי הַיָּם וְחֲנוּן' שְׁמוֹ,
וּמְבִיאִין קִיסָם וּמְנִיחִין לָהּ בְּחוֹטְמָהּ, כְּדֵי שְׁתַּתְעַטֵּשׁ וַיִּפְלוּ דְרַנֵּי רֵאשָׁה.

אִי הָכִי, זְכָרִים נְמִי!

כִּיּוֹן דְּמִנְגַחֵי זְכָרִים בְּהַדְדֵי, מִמִּילָא נְפִלֵן.

שְׁמַעוֹן נִזְרָא אָמַר:

קִיסְמָא דְרֵיתְמָא.

בְּשִׁלְמָא דְרַב הוּנָא, הֵינּוּ דְקַתְנִי: **"חֲנוּנוֹת"**,
אָלָא לְרַבְנָן, מַאי **"חֲנוּנוֹת"**?

דְּעַבְדִּין לָהּ מִילְתָּא דְמִרְחֲמִין עֲלֵיהּ.

לאחר שגוזזין אותה טומנים לה
עזק בשמן. עד שיגדל צמרה:
עזק. צמר גפן או כל דבר רך:
פדחתה. מצחה:
עשיתה מר עוקבא. ניהגת ברחל
זו חשיבותו של מר עוקבא
שהיה עשיר ואב בית דין וכי
דרך חשיבותה לכך:
ילתא. אשתו של רב נחמן:
דרני. תולעים:
קיסמא דריתמא. קיסם של
רותם שמניחין לה בחוטמה:

26. נד, ב

רש"י

בר נירא. עול קטן שמוניחין לעגל
 בצוארו שיהיה למוד לכוף ראשו
 לכשיגדל:
דלא למציוה יאלי. שלא ינקוה
 עלוקה שקורין שנשוא"ש
 {שנשואי"ש: עלוקות}:
בין לנוי בין לשמר אסור. דכל
 נטירותא יתירתא אמרי' משאוי
 הוא:

"אין העגל יוצא בגימון".

מאי "עגל בגימון"?

אמר רב הונא:
 בר נירא.

אמר רבי אלעזר:
 מאי משמע דהאי "גימון" לישנא דמיכף?

דכתיב: "הלכף פאגמון ראשו"¹⁵⁸ (ישעיהו נח, ה).

"ולא פרה בעור הקופר".

דעבדי לה כי היכי דלא למציוה יאלי.

"ולא ברצועה שבין קרניה".

אי לרב: בין לנוי בין לשמר - אסור.
 אי לשמואל: לנוי - אסור,
 לשמר - מותר.

¹⁵⁸ הכוזה יהיה צום אבתרהו יום ענות אדם נפשו הלכף פאגמון ראשו ושיק ואמר יציע הלזה תקרא צום ויום רצון לה'

27. נד, ב - נה, א

רפ"י

(מתנו) בכולי סדר מועד כל כי האי זוגא. ארבעתן יחד: חלופי ר' יוחנן. יש מחליפין ר' יוחנן ומעייילי ר' יונתן: נתפש. נענש על עבירות שבידן: בכל העולם כולו. בכל ישראל כגון מלך ונשיא שאפשר לו למחות שיראין מפניו ומקיימין דבריו: זקנים. סנהדרין: רישך בקרירי. אני שאני רבך איני נכוה אבל מר עוקבא שהוא ראש לי ולך ואב ב"ד יכווה בחמין: דכתיב בית דוד וגו'. לא ענש אלא מי שבידו לשפוט: חוץ מדבר זה. שנאי במקרא זה שהוציא דבור לטובה ומפני עונש ותכחה חזר בו: והתוית תיו על מצחות האנשים הנאנחים והנאנקים על כל התועבות הנעשות בתוכה. אלו צדיקים: שלא ישלטו בהם מלאכי חבלה. שאני רוצה לשלוח בעיר:

"פָּרְתוּ שֶׁל רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה."

וְחָדָא פְּרָה הוּיָא לִיהָ?!
וְהָא אָמַר רַב וְאָמְרִי לָהּ אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב:
תְּרִיסַר אֲלֵפֵי עֲגָלֵי הַיָּהּ מַעֲשֵׂר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה מַעֲדְרִיָּה כָּל שְׂתָא וְשְׂתָא!

תנא:

"לא שלו היתה אלא של שכנינתו היתה, ומתוך שלא מיחה בה נקראת על שמו."

רב ורבי חנינא ורבי יוחנן ורב חביבא מתנו.

בכוליה סדר מועד, כל כי האי זוגא - חלופי רבי יוחנן ומעייילי רבי יונתן.
כל מי שאפשר למחות לאנשי ביתו ולא מיחה - נתפס על אנשי ביתו.
באנשי עירו - נתפס על אנשי עירו.
בכל העולם כולו - נתפס על כל העולם כולו.

אמר רב פפא:

והני דבי ריש גלותא - נתפסו על כולי עלמא.

כי הא דאמר רבי חנינא:

מאי דכתיב: **"ה' במשפט יבא עם זקני עמו ושריו"**¹⁵⁹ (ישעיה ג, יד)?

נה, א

אם שרים חטאו - זקנים מה חטאו?

אלא אימא: על זקנים, שלא מיחו בשרים.

רב יהודה הוה יתיב קמיה דשמואל.

אתאי ההיא איתתא קא צווחה קמיה, ולא הוה מלשגח בה.

אמר ליה: לא סבר ליה מר: **"אטם אזנו מזעקת דל גם הוא יקרא ולא יענה"** (משלי כא, יג)?

אמר ליה: שנינא, רישך - בקרירי, רישא דרישך - בחממי, הא יתיב מר עוקבא אב בית דין,

דכתיב: **"בית דוד, פה אמר ה': דינו לבקר משפט, והצילו גזול מיד עושק,**

פן תצא כאש חמת, ובערה ואין מכבה מפני דע מעלליכם" (ירמיהו כא, יב).

אמר ליה רבי זירא לרבי סימון:

לזכחינהו מר להני דבי ריש גלותא.

אמר ליה: לא מקבלי מינאי.

אמר ליה: אף על גב דלא מקבלי, לזכחינהו מר.

דאמר רבי אחא ברבי חנינא:

מעולם לא יצתה מדה טובה מפי הקדוש ברוך הוא וחוץ בה לרעה חוץ מדבר זה,

דכתיב: **"ויאמר ה' אליו: עבר בתוך העיר בתוך ירושלים,**

והתוית תו על מצחות האנשים הנאנחים והנאנקים על כל התועבות הנעשות בתוכה"¹⁶⁰ וגו' (יחזקאל ט, ד-ו).

אמר לו הקדוש ברוך הוא לגבריאל:

לך ורשום על מצחון של צדיקים תיו של דיו, שלא ישלטו בהם מלאכי חבלה,

ועל מצחם של רשעים תיו של דם, כדי שישלטו בהן מלאכי חבלה.

אמרה מדת הדין לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם! מה נשתנו אלו מאלו?

אמר לה: הללו - צדיקים גמורים, והללו - רשעים גמורים.

¹⁵⁹ ה' במשפט יבוא עם זקני עמו ושריו ואתם בערתם הפרם גזלת העני בבתיכם

¹⁶⁰ ד ויאמר ה' אליו עבר בתוך העיר בתוך ירושלים והתוית תו על מצחות האנשים הנאנחים והנאנקים על כל התועבות הנעשות בתוכה.

ה ולא לה אמר באוני עברו בעיר אחרי וזהו אל תחס עינכם ואל תחמלו.

ו וכן בחזר ובתולה וטף ונשים תהרגו למשחית ועל כל איש אשר עליו התו אל תגשו וממוקדשי תחלו ויחלו באנשים הזקנים אשר לפני הבית.

ז ויאמר אליהם טמאו את הבית ומלאו את החצרות חללים צאו ויצאו והיו בעיר

רש"י

היינו דכתיב. מעיקרא ועל כל איש אשר עליו התיו אל תגשו ולבסוף וממקדשי תחלו: ממקודשי. שהודה למקטרג מדת הדין וחזר מן הטוב: מי היה מזבח הנחשת. בימי יחזקאל והלא שלמה גזזו ועשה מזבח אבנים של ל"ב אמה דכתיב (מלכים א ח) כי מזבח הנחשת אשר לפני ה' קטן מהכיל כאדם האומר לחבירו ננס פלוני ופסול לעבודה: ממקום שאומרים שירה. מן הלויים שאומרים שיר בכלי נחשת: תיו תמות. לרשעים: חותמו של הקב"ה אמת. אמצעית לאותיות וראשון ואחרון על שם אני ראשון ואני אחרון ואני הוא: אלו בני אדם שקיימו התורה כולה. התיו סימן להם שקיימו התורה מראש עד סוף:

אמרה לפניו: רבונו של עולם! היה בידם למחות, ולא מיחו! אמר לה: גלוי וידוע לפני, שאם מיחו בהם - לא יקבלו מהם. אמרה לפניו: רבונו של עולם! אם לפניך גלוי, להם מי גלוי?! והיינו דכתיב: "זמן בחר ובתולה, וטף ונשים תהרגו למשחית, ועל כל איש אשר עליו התו - אל תגשו. וממקדשי תחלו" (יחזקאל ט, ו), וכתב: "ויחלו באנשים הזקנים אשר לפני הבית" (יחזקאל ט, ו).

תני רב יוסף: "אל תקרי: 'מקדשי', אלא: 'מקודשי' - אלו בני אדם שקיימו את התורה כולה מאלף ועד תיו. ומיד: 'זהנה ששה אנשים באים מדרך שער העליון אשר מפנה צפונה, ואיש מלי מפצו בידו, ואיש אחד בתוכם לבש הבדים, וקסת הספר במתניו ויבאו ויעמדו אצל מזבח הנחשת'" (יחזקאל ט, ב).

"מזבח הנחשת" - מי הוה?!

אמר להו הקדוש ברוך הוא: התחילו ממקום שאומרים שירה לפני.

ומאן נינהו "ששה אנשים"?

אמר רב חסדא: קצף, אף, וחימה, ומשחית, ומשבר, ומכלה.

ומאי שנא "תיו"?

אמר רב: "תיו" - תחיה, "תיו" - תמות.

ושמואל אמר: תמה זכות אבות.

ורבי יוחנן אמר: תחון זכות אבות.

וריש לקיש אמר: "תיו" - סוף חותמו של הקדוש ברוך הוא, דאמר רבי חנינא: חותמו של הקדוש ברוך הוא 'אמת'.

אמר רבי שמואל בר נחמני: אלו בני אדם שקיימו את התורה כולה מאלף ועד תיו.

28. נה, א

רפ"י

ואיש לא יצילנה. שאין עוד זכות לאבות שאכלוה: ויפן אליהם למען בריתו את אברהם וגוי ולא השליכם מעל פניו עד עתה. אבל מכאן ואילך השליכם ולא פנה אל ברית אבות: ה' אלהי אברהם ואלהי יצחק וישראל היום יודע. שאתה זוכר ברית. אברהם יצחק וישראל מכלל דתמה ועל ידי רחמים הוזכרה להם בימי חזאל: בימי חזקיהו. דכתיב מעתה ועד עולם קנאת ה' צבאות תעשה זאת ולא זכות אבות:

מאימתי "תמה זכות אבות"?

אמר רב:

מימות הושע בן בארי,

שנאמר: "אגלה את נבלתה לעיני מאהביה ואיש לא יצילנה מידי"¹⁶² (הושע ב, יב).

ושמואל אמר:

מימי חזאל,

שנאמר: "וחזאל מלך ארם לחץ את ישראל כל ימי יהואחז" (מלכים ב' יג, כב).

וכתיב: "ויחן ה' אותם וירחמם ויפן אליהם למען בריתו את אברהם יצחק ויעקב,

ולא אבה השחיתם ולא השליכם מעל פניו עד עתה" (מלכים ב' יג, כג).

רבי יהושע בן לוי אמר:

מימי אליהו,

שנאמר: "וייהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר: ה' אלהי אברהם יצחק וישראל,

היום יודע פי אתה אלהים בישראל ואני עבדך ובדברך עשיתי את כל הדברים האלה" (מלכים א, יח, לו) וגו'.

ורבי יוחנן אמר:

מימי חזקיהו,

שנאמר: "למדה המשרה ולשלום אין קץ על פסא דוד ועל ממלכתו,

להמין אותה ולסעדה במשפט ובצדקה,

מעתה ועד עולם קנאת ה' צבאות תעשה זאת" (ישעיהו ט, ו) וגו'.

¹⁶² ועתה אגלה את נבלתה לעיני מאהביה ואיש לא יצילנה מידי

29. נה, א-ב

רש"י

בלא חטא. וחטאו של אדם גורם לו מיתה:
בשבת. ובנגעים. היינו יסורים וקאמר שאין באין אלא משום פקידת עון:
בעטיו של נחש. בעצתו של נחש שהשיא לחוה ולא בחטא אחר שלא חטאו. בעטיו כמו עטא וטעם (דניאל ב):
ואחיותיהם. בבני ישי משתעי:
אלא לאו ר"ש בן אלעזר. דאמר משה ואהרן בחטאם מתו ומודה בהני:

אמר רב אמי:

אין מיתה בלא חטא,
 ואין יסורין בלא עון.

"אין מיתה בלא חטא".

דכתיבי: "הנפש החטאת - היא תמות,

מן לא ישא בעון האב ואב לא ישא בעון הבן.

צדקת הצדיק עליו תהיה ורשעת הרשע עליו תהיה" (יחזקאל יח, כ) וגו'.

"אין יסורין בלא עון".

דכתיבי: "ופקדתי בשבת פשעים ובנגעים עונם" (תהלים פט, לג).

נה,ב

מיתבי:

"אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא:

רבוננו של עולם! מפני מה קנסת מיתה על אדם הראשון?

אמר להם: מצוה קלה צויתיו ועבר עליה.

אמרו לו: והלא משה ואהרן שקיימו כל התורה כולה, ומתו!

אמר להם: "מקרה אחד לצדיק ולרשע לטוב"¹⁶³ (קהלת ט, ב)!"

הוא דאמר כי האי תנא,

דיתניא:

"רבי שמעון בן אלעזר אומר:

אף משה ואהרן בחטאם מתו,

שנאמר: "וען לא האמנתם בי"¹⁶⁴ (במדבר כ, יב),

הא האמנתם בי - עדיין לא הגיע זמנכם ליפטר מן העולם".

מיתבי:

"ארבעה מתו בעטיו של נחש, ואלו הן: בנימין בן יעקב,

ועמרם אבי משה,

וישי אבי דוד,

ובלאב בן דוד".

וכולהו גמרא,

לבר מישי אבי דוד דמפרש ביה קרא,

דכתיבי: "ואת עמשא שם אבשלום תחת יואב על הצבא,

ועמשא בן איש ושמו יתרא הישוראלי,

אשר בא אל אביגל בת נחש אחות צרויה אם יואב" (שמואל ב' יז, כח).

וכי בת נחש הואי?! והלא בת ישי הואי,

דכתיבי: "ואחיותיהם צרויה ואביגיל"¹⁶⁵ (דברי הימים א' ב, יג-יז)!

אלא בת מי שמת בעטיו של נחש.

מני?

אילימא תנא דמלאכי השרת - והא איכא משה ואהרן!

אלא לאו רבי שמעון בן אלעזר היא,

ושמע מינה: יש מיתה בלא חטא,

ויש יסורין בלא עון.

ותיבתא דרב אמי!

תיבתא.

¹⁶³ הכל כאשר לכל מקרה אחד לצדיק ולרשע לטוב ולטהור ולטמא ולזבח ולאשר איננו זבח כטוב פחטא הנשבע כאשר שביעה ירא

¹⁶⁴ ויאמר ה' אל משה ואל אהרן וען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם

¹⁶⁵ יג ואישי הוליד את בכרו את אליאב ואבינדב השני ושמעא השלישי. יד נתנאל הרביעי ודי החמישי. טו אצם השישי דויד השביעי.

טז ואחיותיהם צרויה ואביגיל ובני צרויה אבשי ויואב ועשה אל שלשה. יז ואביגיל ילדה את עמשא ואבי עמשא יתר הישמעאלי

30. נה, ב

רש"י

כל האומר ראובן חטא. במעשה בלחה :
דכתיב. בההוא קרא :
ויהיו בני יעקב וגו'. להוציא מלבד שלא תחשדנו :
ויבא חטא זה לידו. ויגזור הקב"ה שיהיו מן המקללים :
אחת של שכינה. כך היה יעקב עושה בארבעה אהלי נשיו מעמיד מטה לשכינה ובאותו אהל שהוא רואה בו השכינה הוא בא ולן אותו הלילה :
חללת. אותו שם שעלה על יצועי דהיינו שכינה מדלא כתיב יצועי עלית טעם אחר עד שלא נבנה אהל מועד היתה שכינה מצויה באהלי צדיקים :
פחז. נוטריקון הוא :
פזתה. לשון עמא פזיזא (לקמן דף פח.). פזתה מיהרת בעצמך וחטאת :
זלתה. זולת :
פיללת. להנצל מן החטא :
חלתה. ויחל משה (שמות לב) :
זעזעת'. יראת לחטוא לר' אליעזר ור' יהושע חטא ולרבן גמליאל ולמודעי בקש לחטוא ולא חטא :
חלית. חולי גדול להתאפק לכבוש יצרך :

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן:
 כל האומר ראובן חטא - אינו אלא טועה,
 שנאמר: **"ויהיו בני יעקב שנים עשר"**¹⁶⁶ (בראשית לה, כב) - מלמד שכולן שקולים כאחת.
 אלא מה אני מקיים: **"וישכב את בלחה פילגש אביו"**?
 מלמד שבבל מצעו של אביו,
 ומעלה עליו הכתוב כאילו שכב עמה.

תנא:

"רבי שמעון בן אלעזר אומר:

מוצל אותו צדיק מאותו עון, ולא בא מעשה זה לידו,
 אפשר עתיד זרעו לעמוד על הר עיבל, ולומר: **"ארוי שכב עם אשת אביו"**¹⁶⁷ (דברים כז, כ),
 ויבא חטא זה לידו?
 אלא מה אני מקיים: **"וישכב את בלחה פילגש אביו"**?
 עלבון אמו תבע.
 אמר: אם אחות אמי היתה צרה לאמי, שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי?
 עמד ובלבל את מצעה.
אחרים אומרים:
 שתי מצעות בבל,
 אחת של שכינה,
 ואחת של אביו,
 והיינו דכתיב: **"אז חללת יצועי עלה"**¹⁶⁸ (בראשית מט, ט),
 אל תקרי: **"יצועי"**, אלא: **יצועי"**.

כתנאי:

"פחו כמים אל תותר" (בראשית מט, ט).

רבי אליעזר אומר: פזתה,

חבתה,

זלתה.

רבי יהושע אומר: פסעתה על דת,

חטאת,

זנית.

רבן גמליאל אומר: פיללתה,

חלתה,

זרחה תפלתה.

אמר **רבן גמליאל:**

עדיין צריכין אנו למודעי.

רבי אלעזר המודעי אומר:

הפוך את התיבה ודורשה: **זעזעתה,**

הרתעתה,

פרחה חטא ממך."

רבי אומר, ואמרי לה רבי ירמיה בר אבא: זכרת עונשו של דבר,
 חלית עצמך חולי גדול,
 פירשת מלחטוא.

¹⁶⁶ ויהיו בני ישראל בארץ הזאת וילך ראובן וישכב את בלחה פילגש אביו וישמע ישראל ויהיו בני יעקב שנים עשר

¹⁶⁷ ארוי שכב עם אשת אביו מי גלה כנף אביו ואמר כל העם אמן

¹⁶⁸ פחו כמים אל תותר מי עליית משפכי אביו אז חללת יצועי עלה

31. נה, ב

רפ"י

כל האומר בני עלי חטאו. באשת איש אינו אלא טועה ומיהו בבזיון קדשים חטאו:

דאמר רב. לקמן בשמעתין פנחס לא חטא ויליף לה מקרא ור' יונתן יליף לה לחפני מהאי קרא דמקיש חפני לפנחס:

ששהו את קיניהן. שהיו מסרבין להקריב שום קרבן אלא בקושי כדכתיב (שמואל א ב) גם בטרם יקטירו את החלב וגוי' וכשהיו זבות ויולדות באות ממקום אחר לשילה להקריב את קיניהן והן היו משהין מלהקריבם והנשים לא היו יכולין לסמוך עליהם שיקריבו והיו שוהות שם ולא היו חוזרות אצל בעליהן עד שראו קיניהן קרבין והיו טהורות לקדשים וליכנס לעזרה לפיכך מעלה עליהם כאילו שכבסו שהיו מונעים אותן מפריה ורביה:

פנחס לא חטא. באשת איש דאשר ישכבון את הנשים אינו אלא חפני לבדו:

ואחיה בן אחיטוב וגוי' כהן ה'. בשילה נושא אפוד הרי שמיחסו לשבח ומזכיר עליו שם פנחס אבי אביו:

אפשר בא חטא ליזו והכתוב מייחסו. לשבח ואת בן. בנו מייחסו אחריו והכתיב גבי עבירה דנאפים יכרת ה' לאיש וגוי' והאי קרא בבא על הנכרית ועל הזונה מישתעי כדדרשינן ליה באלו הן הנשרפין דכתיב לעיל מיניה כי חלל יהודה קדש ה' אשר אהב ובעל בת אל נכר ודרשינן כי חלל יהודה קדש זו זונה וכן הוא אומר לא תהיה קדשה וגוי':

ער. חריף להבין ולהורות בין החכמים כדאמר' בעירובין (דף נג:) אהרנית ערנית:

ואם כהן הוא כו'. וכאן מייחס כהן מגיש מנחה אחר פנחס: והכתיב אל בני כי לא טובה השמועה אשר אנכי שומע מעבירים עם ה' אביהם היה מוכיחם:

והא כתיב מעבירים אמר רב הונא בריה דרב יהושע מעבירים כתיב. קשה בעיני שם החכם הנזכר כאן כי אומר אני שטעות גדול הוא ולי'ג לה להא מילתא שהרי בספרים מוגהים כתיב מעבירים וגם. במסורה הגדולה במקום שמנויין שם כל התיבות דלא כתיב בהן יו"ד וקורין ולא נמנה זה והם מנויין ע"פ החשבון וזו אינה קשיא דהאי מעבירים לאו לשון עבירה הוא אלא לשון ויעבירו קול במחנה (שמות לו) וה"י'ק להו לא טובה השמועה אשר אנכי שומע את עם ה' מעבירים ומכריזין וקובלים עליכם והאי מעבירים לשון רבים הוא ואעם ה' קאי ולא אבני עלי שהרי הם היו עוברים ולא היו מעבירים את אחרים:

ראובן, בני עלי, בני שמואל, דוד, ושלמה, ויאשיהו סימן.

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן:

כל האומר בני עלי חטאו - אינו אלא טועה,

שנאמר: **"וְשֵׁם שְׁנֵי בְנֵי עֲלִי חֲפְנִי וּפְנִיחַס כְּהֻנִּים לֵה"**¹⁶⁹ (שמואל א' א, ג).

סבר לה ר' רב,

דאמר רב:

פנחס לא חטא.

מקיש חפני לפנחס:

מה פנחס לא חטא - אף חפני לא חטא.

אלא, מה אני מקיים: **"אֲשֶׁר יִשְׁכְּבוּ אֶת הַנְּשִׁים"**¹⁷⁰ (שמואל א' ב, כב)?

מתוך ששהו את קיניהן, שלא הלכו אצל בעליהן - מעלה עליהן הכתוב כאילו שכבסו.

גופא:

אמר רב:

פנחס לא חטא.

שנאמר: **"וְאָחִיָּה בֶן אַחִיטוֹב אָחִי אִיכְבֹּד בֶּן פְּנִיחַס בֶּן עֲלִי כֹהֵן ה'"**¹⁷¹ (שמואל א' ד, ג) וגו'.

אפשר חטא בא לידו והכתוב מייחסו?!

והלא כבר נאמר:

"יִכְרַת ה' לְאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂנָה עַד וְעֵנָה מֵאַהֲלֵי יַעֲקֹב וּמְגִישׁ מִנְחָה לֵה' צְבָאוֹת" (מלאכי ב, יב),

אם ישראל הוא - לא יהיה לו ער בחכמים,

ולא עונה בתלמידים.

ואם כהן הוא - לא יהיה לו בן מגיש מנחה,

אלא לאו, שמע מינה: פנחס לא חטא.

אלא הא כתיב:

"אֲשֶׁר יִשְׁכְּבוּ" (שמואל א' ב, כב)!

"יִשְׁכְּבוּ" כתיב.

והכתיב: **"אֵל בְּנֵי מִי לֹא טוֹבָה הַשְּׂמִיעָה"**¹⁷² (שמואל א' ב, כד)!

אמר רב נחמן בר יצחק:

"בני" כתיב.

והכתיב: **"מעבירים"** (שמואל א' ב, כד)!

אמר רב הונא בריה דרב יהושע:

"מעבירים" כתיב.

והכתיב: **"בני בלעל"**¹⁷³ (שמואל א' ב, יב)!

מתוך שהיה לו לפנחס למחות לחפני ולא מיחה,

מעלה עליו הכתוב כאילו חטא.

¹⁶⁹ ועלה האיש ההוא מעירו מימים ימימה להשתחות ולזבח לה' צבאות בשילה בני עלי חפני ופנחס כהנים לה' ועלי זקן מאד ושמוע את כל אשר יעשו בניו לכל ישראל ואת אשר ישכבון את הנשים הצבאות פתח אהל מועד

¹⁷¹ ואחיה בן אחטוב אחי איכבוד בן פינחס בן עלי כהן ה' בשילו נשא אפוד והעם לא ידע פי הלך יונתן

¹⁷² אל בני מי לוא טובה השמיעה אשר אנכי שמע מעבירים עם ה'

¹⁷³ ובני עלי בני בלעל לא ידעו את ה'

32. נה, ב - נו, א

רש"י

בני שמואל חטאו. במקח שוחד והטיות דין: **לחזניהם.** שמשיהם ששוכרין אותן לילך ולהזמין את הנקראים לדין: **ולסופריהם.** לשטריר בירורין ולאגרות שום: **מלאי הטילו על בעלי בתים.** נותנים להן פרגמטיא לעסוק בה ולתת להם השכר ומתוך כך היה נמשך לבם להטות דין כשבאין לפניהן לדון והיינו חטאם: **חלקם שאלו בניהם.** מעשר ראשון הראוי להם שלשים היו שאלו בפיהם מתוך שהיו גדולי הדור ושופטים לא היו מונעים מהם ושאר לויים עניים מצטערים ולר' מאיר לא חטאו בהטיות משפט: **קופה יתירה.** יותר מן הראוי: **מתנות.** זרוע לחיים וקובה והם לא היו כהנים ל"א מתנות ליה כגון מעשר וקרא כתיב ונתן לכהן ודרשינן ולא שיטול מעצמו בשחיתת חולין בפ' הזרוע (דף קלג.) וה"ה לכל מתנות כהונה ולויה:

נא

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן:

כל האומר בני שמואל חטאו - אינו אלא טועה,

שנאמר: **"ויהי כאשר זקן שמואל ... ולא הלכו בניו בדרכיו"**¹⁷⁴ (שמואל א' ח, א-ג),

"בדרכיו" - הוא דלא הלכו, מייחטא נמי לא חטאו.

אלא מה אני מקיים **"ויטו אחרי הבצע"** (שמואל א' ח, ג)?

שלא עשו כמעשה אביהם,

שהיה שמואל הצדיק מחזר בכל מקומות ישראל, ודן אותם בעריהם,

שנאמר: **"והלך מדי שנה בשנה וסבב בית אל והגלגל והמצפה ושפט את ישראל"**¹⁷⁵ (שמואל א' ז, טז),

והם לא עשו כן, אלא ישבו בעריהם כדי להרבות שכר לחוגיהן ולסופריהן.

כתנאי:

"ויטו אחרי הבצע" (שמואל א' ח, ג) -

רבי מאיר אומר:

חלקם שאלו בפיהם.

רבי יהודה אומר:

מלאי הטילו על בעלי בתים.

רבי עקיבא אומר:

קופה יתירה של מעשר נטלו בזרוע.

רבי יוסי אומר:

מתנות נטלו בזרוע."

¹⁷⁴ א. ויהי כאשר זקן שמואל וישם את בניו שפטים לישראל. ב. ויהי שם בנו הבכור יואל ושם משנהו אביה שפטים בבאר שבע. ג. ולא הלכו בניו בדרכיו

ויטו אחרי הבצע ויקחו שחד ויטו משפט

¹⁷⁵ והלך מדי שנה בשנה וסבב בית אל והגלגל והמצפה ושפט את ישראל את כל המקומות האלה

33. נו, א

רָשׁ"י

דוד חטא. בבת שבע קודם שקבלה גט: **שבקש.** לשכב עמה קודם שקבלה גט שהיה בעלה שולח לה מן המלחמה שאם ימות לא תיזקק ליבום או שמא יהרג ואין מעיד עליו ותתעגן אשתו או שמא היא שבוי כדאמרינן לקמן כל היוצא למלחמת בית דוד כו':

משונה רעה זו. בכתיבתה ובלשונה:

שהיה לך לדונו. על שמרד במלכות כדלקמן:

ליקוחין יש לך בה. קדושין תופסין בה שאינה אשת איש כדשמואל כו':

גט כריתות. על תנאי שאם ימות תהא מגורשת מעכשיו ופעמים שהוא טרוד בצאתו ושולחו מן המלחמה:

ואת ערובתם תקח. במלחמת שאול כתיב:

דברים המעורבים ביניהם. היינו קדושין תקח תבטל ע"י גט שתביא להם מן המלחמה:

בחרב בני עמון. כאותן שהורגים בני עמון שלא מדעתך:

ואדוני יואב. לאו אורח ארעא לקבל עליו מרות אחרים בפני המלך:

רק בדבר אוריה. מקרא כתיב כך בדבר אוריה שגרם לו שיהרג אבל בבת שבע לא חטא:

לשון הרע. לקמיה מפרש:

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן:

כל האומר דוד חטא - אינו אלא טועה,

שנאמר: **"ויהי דוד לכל דרכיו משפיל זה עמו"** (שמואל א' יח, יד).

אפשר חטא בא לידו ושכינה עמו?!

אלא מה אני מקיים: **"מדוע בזית את דבר ה' לעשות הרע"**¹⁷⁶ (שמואל ב' יב, ט).

שביקש לעשות ולא עשה.

אמר רב:

רבי דאיתי מדוד מהפך ודריש בזכותיה דדוד.

"מדוע בזית את דבר ה' לעשות הרע" (שמואל ב' יב, ט) -

רבי אומר:

משונה רעה זו מפל רעות שבתורה,

שכל רעות שבתורה כתיב בהו: "ויעש",

וכאן כתיב: "לעשות" - שביקש לעשות ולא עשה.

"את אוריה החתי המית בחרב" - שהיה לך לדונו בסנהדרין, ולא דנת.

"ואת אשתו לקחת לך לאשה" - ליקוחין יש לך בה."

דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן:

כל היוצא למלחמת בית דוד - כותב גט כריתות לאשתו,

שנאמר: **"ואת עשרת הריצי החלב האלה תביא לשד האלף,**

ואת אחיה תפקד לשלום, ואת ערבבתם תקח" (שמואל א' יז, יח).

מאי ערבבתם?

תני רב יוסף:

"דברים המעורבים בינו לבינה".

"ואתו הרגת בחרב בני עמון" (שמואל ב' יב, ט) -

מה **"חרב בני עמון"** אי אתה נענש עליו, אף אוריה החתי אי אתה נענש עליו.

מאי טעמא?

מורד במלכות הוה,

דאמר ליה: **"ואדני יואב ועבדי אדני על פני השדה הנים"**¹⁷⁷ (שמואל ב' יא, יא).

אמר רב:

כי מעיינת ביה בדרך - לא משפחת ביה בר מדאוריה,

דכתיב: **"רק בדבר אוריה החתי"**¹⁷⁸ (מלכים א' טו, ה).

אבני קשישא רמי דרב אדרב:

מי אמר רב הכי?!

והאמר רב: קיבל דוד לשון הרע!

קשיא.

¹⁷⁶ מדוע בזית את דבר ה' לעשות הרע בעיני את אוריה החתי המית בחרב ואת אשתו לקחת לך לאשה ואתו הרגת בחרב בני עמון
¹⁷⁷ ויאמר אוריה אל דוד הארון וישאל ויהודה ישבים בסכות ואדני יואב ועבדי אדני על פני השדה הנים ואני אבוא אל ביתי לאכל ולשתות ולשכב עם אשתי חיה וחי נפשיך אם אעשה את הדבר הזה
¹⁷⁸ אשר עשה דוד את הנשך בעיני ה' ולא סר מפל אשר צוהו כל ימי חייו רק בדבר אוריה החתי

34. נו, א-ב

כ"י

בלא דבר. אינו חכם בתורה והוא מצאו מלא דבר וחכם בתורה:
חזינא דשקרא הוה. מתחילה מצאו שקרו בכך:
כי הדר אלשין עליה. ציבא על מפיבושת כשהיה דוד בורח מפני אבשלום מאי טעמא קביל מיניה:

איה בן אדונך ויאמר הנה יושב בירושלים. כי אמר היום ישיבו לי את ממלכת אבי דברים הנכרים חזא ביה. במפיבושת כשנהרג אבשלום וחזר דוד למלכותו ובא לפניו לא עשה רגליו ולא עשה שפמו כסבור דוד שניכרים דברי ציבא שנצטער על שחזר דוד ולא קישט עצמו ועוד היה מצפה שכשישיבוהו במלכות יתנאה ויסתפר לכך לא קבל דבריו ואמר לו אתה וציבא תחלקו השדה והוא השיבו קשה אין לי לצעוק אלא על מי שהביאך הלום הנה שמצטער על שובו ואם לא שראה בו דברים הניכרים היה חוזר ממה שאמר הנה לך כל אשר למפיבושת ואעי"פ שמהר ואמר לו מתחלה הנה לך כל אשר למפיבושת אין זו קבלה כי כל זמן שלא היה דוד שב למלכותו יודע היה שאין מתנתו מתנה ולא אמר לו אלא על תנאי אם יראה אמת בדבריו:
על עסקי נחל. ומה על נפש אחת אמרה תורה הבא עגלה ערופה בנחל נפשות הללו על אחת כמה וכמה אם גדולים חטאו קטנים מה חטאו:

ולא עבדו ישראל עבודה זרה. שעל ידי שנחלקה המלכות העמיד ירבעם העגלים שלא יעלו ישראל לירושלים לממשלתו של רחבעם:

גופא:

"רב אמר: קיבל דוד לשון הרע",

דכתיב: "ויאמר לו המלך: איפוא הוא?"

ויאמר ציבא אל המלך: הנה הוא בית מכיר בן עמיאל בלא דבר (שמואל ב' ט, ד),

וכתיב: "וישלח המלך ויסקהו מבית מכיר בן עמיאל מלא דבר" ¹⁷⁹ (שמואל ב' ט, ה),

מכדי חזייה דשקרא הוא, כי הדר אלשין עילויה - מאי טעמא קיבלה מיניה?

דכתיב: "ויאמר המלך: ואיה בן אדניך? ויאמר ציבא אל המלך: הנה יושב בירושלים" ¹⁸⁰ וגו' (שמואל ב' טז, ג).

ומנא לן דקיבל מיניה?

דכתיב: "ויאמר המלך לציבא הנה לך כל אשר למפיבושת,

ויאמר ציבא, השתחיתני אמצא חן בעיניך אדוני המלך" (שמואל ב' טז, ד).

ושמואל אמר:

לא קיבל דוד לשון הרע,

דברים הניכרים חזא ביה.

דכתיב: "ומפיבושת בן שאול ירד לפני המלך,

ולא עשה רגליו ולא עשה שפמו ואת בגדיו לא כבס" ¹⁸¹ (שמואל ב' יט, כה),

וכתיב: "ויהי מי בא ירושלים לקראת המלך, ויאמר לו המלך: למה לא הלכת עמי מפיבושת?"

ויאמר אדני המלך עבדי רמני,

כי אמר עבדך אחבשה לי החמור וארפב עליה ואלך את המלך, פי פסח ^א עבדך" (שמואל ב' יט, כו-כו).

וירגל בעבדך אל אדני המלך, ואדני המלך כמלאך האלהים ועשה הטוב בעיניך" (שמואל ב' יט, ה).

ויאמר לו המלך: למה תדבר עוד דבריך? אמרתי אתה וציבא תחלקו את השדה.

ויאמר מפיבושת אל המלך: גם את המל יקח אחרי אשר בא אדני המלך בשלום אל ביתו" (שמואל ב' יט, ל-לא).

אמר לו: אני אמרתי: מתי תבא בשלום, ואתה עושה לי כך?!

לא עליך יש לי תרעמות, אלא על מי שהביאך בשלום.

היינו דכתיב: "ובן יהונתן מריב בעל" ¹⁸² (דברי הימים א' ח, לד),

וכי "מריב בעל" שמו? והלא מפיבושת שמו!

אלא מתוך שעשה מריבה עם בעליו,

יצתה בת קול ואמרה לו: נצא בר נצא.

"נצא" - הא דאמרן.

"בר נצא" - דכתיב: "ויבא שאול עד עיר עמלק וירב בנחל" (שמואל א' טו, ה).

אמר רבי מני:

על עסקי נחל.

אמר רב יהודה אמר רב:

בשעה שאמר דוד למפיבושת: "אתה וציבא תחלקו את השדה" (שמואל ב' יט, ל),

יצתה בת קול ואמרה לו: רחבעם וירבעם יחלקו את המלוכה.

אמר רב יהודה אמר רב:

אילמלי לא קיבל דוד לשון הרע:

לא נחלקה מלכות בית דוד,

ולא עבדו ישראל עבודה זרה,

ולא גלינו מארצנו.

¹⁷⁹ וישלח המלך דוד ויסקהו מבית מכיר בן עמיאל מלא דבר

¹⁸⁰ ויאמר המלך ואיה בן אדניך ויאמר ציבא אל המלך הנה יושב בירושלים כי אמר היום ישיבו לי בית ישראל את ממלכות אבי

¹⁸¹ ומפיבושת בן שאול ירד לקראת המלך ולא עשה רגליו ולא עשה שפמו ואת בגדיו לא כבס למן היום לכת המלך עד היום אשר בא בשלום

¹⁸² ובן יהונתן מריב בעל ומריב בעל הוליד את מיקה

רַס"י

35. נו, ב

שלמה חטא. בע"ז:
כדר' נתן דשני קרא הטו ללכת
 והוא לא הלך:
הכא נמי דבנה. קשיא היא:
אלא. מהכא תילף דלא בנה
 כדתניא רבי יוסי אומר כו':
להר המשחה. לשון שמן
 דמתרגמינן משחא והוא הר
 הזיתים:
מקיש ראשונים. מקיש את
 בנינו של שלמה לביעורו של
 יאשיהו מה יאשיהו לא עשה
 ביעור זה ותלו בו מן השמים
 לשבח הואיל וביער השאר
 שנעשה משמת יהושפט אף
 שלמה לא עשה בנין זה ותלו בו
 לגנות מתוך שלא מיחה בנשיו:
שמש. לחטוב עצים ולשאוב
 מים בשכר לע"ז:
ואל יכתב בו דבר זה. ללמדך
 שקשה התוכחה במי שבידו
 לימחות:

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן:
 כל האומר שלמה חטא - אינו אלא טועה,
 שנאמר: **"ולא היה לבבו שלם עם ה' אלהיו כלבב דויד אביו"**¹⁸³ (מלכים א' יא, ד).
"כלבב דוד אביו" - הוא דלא הוה,
 מיחטא - נמי לא חטא.

אלא מה אני מקיים: **"ויהי לעת זקנת שלמה, נשיו הטו את לבבו"** (מלכים א' יא, ד)!
 ההיא כרבי נתן.

דרבי נתן רמי:
 כתיב: **"ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו"** (מלכים א' יא, ד),
 והכתיב: **"כלבב דויד אביו"** (מלכים א' יא, ד),
"כלבב דוד אביו" - הוא דלא הוה,
 מיחטא נמי - לא חטא!?

הכי קאמר:
"ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו ללכת אחרי אלהים אחרים" - ולא הלך.

והכתיב: **"אז יבנה שלמה במה לכמוש שקץ מואב"**¹⁸⁴ (מלכים א' יא, ז)!
 שבקש לבנות ולא בנה.

אלא מעתה: **"אז יבנה יהושע מזבח לה"**¹⁸⁵ (יהושע ה, ל) - שבקש לבנות ולא בנה?
 אלא דבנה.
 הכא נמי דבנה!

אלא כדתניא:
"דבי יוסי אומר:

**"זאת הבמות אשר על פני ירושלים אשר מימין להר המשחית,
 אשר בנה שלמה מלך ישראל לעשתרת שקץ צדונים"**¹⁸⁶ (מלכים ב' כג, ג).
**אפשר בא אסא ולא ביערם, יהושפט ולא ביערם, עד שבא יאשיהו וביערם!
 והלא כל עבודה זרה שבארץ ישראל - אסא ויהושפט ביערום!
 אלא מקיש ראשונים לאחרונים:
 מה אחרונים - לא עשו, ותלה בהו לשבח,
 אף ראשונים - לא עשו, ותלה בהו לגנאי."**

והכתיב: **"ויעש שלמה הרע בעיני ה'"**¹⁸⁷ (מלכים א, יא, ז)!

אלא, מפני שהיה לו למחות בנשיו ולא מיחה,
 מעלה עליו הפתוב פאילו חטא.

אמר רב יהודה אמר שמואל:
 נוח לו לאותו צדיק, שיהא שמש לדבר אחר, ואל יכתב בו: **"ויעש הרע בעיני ה'"**.

¹⁸³ ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו אחרי אלהים אחרים ולא היה לבבו שלם עם ה' אלהיו כלבב דויד אביו
¹⁸⁴ אז יבנה שלמה במה לכמוש שקץ מואב בהר אשר על פני ירושלים ולמלך שקץ בני עמון
¹⁸⁵ אז יבנה יהושע מזבח לה' אלהי ישראל בהר עיבל
¹⁸⁶ זאת הבמות אשר על פני ירושלים אשר מימין להר המשחית אשר בנה שלמה מלך ישראל לעשתרת שקץ צדונים ולקמוש שקץ מואב ולמלכם
 תועבת בני עמון טמא המלך
¹⁸⁷ ויעש שלמה הרע בעיני ה' ולא מלא אחרי ה' כדוד אביו

רש"י

מיני זמר. כלי שיר:

נעץ קנה. ושרטון מדבק בו עד שנוסף והולך וגדל שרטון חול ורפש וטיט שהים גורש:

כרך גדול של רומי. שהוא מיצר לישראל והוא (איטליא) של יון במסכת מגילה (דף ו:):

ביום שהעמיד ירבעם את העגלים נבנה צריף אחד. באותו שרטון שגדל שם בימי שלמה צריף כרך קטן מציידין שעושין מן קנים ומן ערבה ומאז נתוספו בתים על בתים:

איטליאה. שם העיר והיא ממדינת יון וכשנטלה רומי מלכות יוונים לכדוהו ונהפך להם:

יאשיהו חטא. דכתיב שב אל ה' משמע דחטא מעיקרא:

מבן ח'. שישב על כסא מלכותו דכתיב בן ח' שנה וגו':

עד בן י"ח. שמצא חלקיה את הספר ועיין ודקדק בתורה ובדיניה בכתב ובעל פה והבין שמא טעה בדינא:

נטל מזה. ממי שנתן לו תחילה: ה"ג ואמרי לה אחא אחוה דאבא אבוה דרב ירמיה בר אבא:

נתן דצוציתא. על שם ניצוצין דנורא שהמלאך פשט את ידו וקיבל תשובתו לישנא אחרינא על שאחזו המלאך בציצית ראשו:

אמר רב יהודה אמר שמואל:

בשעה שגשגא שלמה את בת פרעה, הכניסה לו אלף מיני זמר, ואמרה לו: כך עושים לעבודה זרה פלונית, וכך עושים לעבודה זרה פלונית, ולא מיחה בה.

אמר רב יהודה אמר שמואל:

בשעה שגשגא שלמה את בת פרעה: ירד גבריאל ונעץ קנה בים, ועלה בו שירטון, ונבנה כרך גדול של רומי.

במתניתא תנא:

"אותו היום שהכניס ירבעם שני עגלי זהב, אחד בבית אל ואחד בְּדוֹן, נבנה צריף אחד, וזהו איטליאה של יון".

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן:

כל האומר יאשיהו חטא - אינו אלא טועה,

שנאמר: "ויעש הישר בעיני ה' וילך בכל דרך דוד אביו"¹⁸⁸ (מלכים ב' כב, ב).
אלא מה אני מקיים: "וכמהו לא היה לפניו מלך אשר שב"¹⁸⁹ וגו' (מלכים ב' כג, כה)?

שכל דין שדון מבין שמנה עד שמנה עשרה - החזירו להן.

שמה תאמר: נטל מזה ונתן לזה?

תלמוד לומר: "בכל מאדו" - שנתן להם משלו.

ופליגא דרב,

דאמר רב:

אין לה גדול כבעלי תשובה יותר מיאשיהו: בדורו ואחד בדורנו.

ומנו?

אבא אבוה דרבי ירמיה בר אבא ואמרי לה אחא אחוה דאבא אבוה דרב ירמיה בר אבא.

דאמר מר: רבי אבא ואחא - אחי הוו.

אמר רב יוסף:

ועוד אחד בדורנו.

ומנו?

עוקבן בר נחמיה ריש גלותא.

והיינו "נתן דצוציתא".

אמר רב יוסף:

הוה יתיבנא בפירקא, והוה קא מנמנמ, וחזאי בחילמא דקא פשט ידיה וקבליה.

הדרן עלך במה בהמה יוצאה

¹⁸⁸ ויעש הישר בעיני ה' וילך בכל דרך דוד אביו ולא סר ומין ושמואל

¹⁸⁹ וכמהו לא היה לפניו מלך אשר שב אל ה' בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאדו ככל תורת משה ואחריו לא קם כמותו